

Suvi Komppa & Veera Kupiainen

KOKEMUKSIA PÄIHDETYÖN KOKEMUSASIAN TUNTIJA- TOIMINNASTA

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Syyskuu 2017

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

KUVAILULEHTI

 <p style="font-size: 1.2em; margin-top: 10px;">Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu</p>	<p>Opinnäytetyön päivämäärä</p> <p>Syksy 2017</p>
<p>Tekijät Suvi Komppa ja Veera Kupiainen</p>	<p>Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalialan koulutusohjelma Sosionomi amk</p>
<p>Nimeke Kokemuksia päihdetyön kokemusasiantuntijatoiminnasta</p>	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä tutkitaan kokemuksia päihdetyössä käytettävästä kokemusasiantuntijatoiminnasta Etelä-Savon alueella. Tutkimuksessa kokemuksia tarkastellaan päihdetyön esimiesten, kokemusasiantuntijan sekä asiakkaiden näkökulmasta. Tavoitteena oli tutkia, toteutuuko toiminnan tarkoitus käytännössä ja mitä kehitettävää siinä on. Tarkoituksena oli myös selvittää, kuinka eri toimijat kokevat toiminnan, ja ovatko heidän näkemyksensä yhdenmukaiset.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä erään Etelä-Savossa toimivan päihde- ja mielenterveyskuntoutujille suunnatun toiminnallisen kuntoutuksen yksikön kanssa. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena teemahaastatteluilla, jotka toteutettiin puolistrukturoituina yksilöhaastatteluina. Haastatteluihin osallistui kaksi päihde- ja mielenterveystyön esimiestä, yksi kokemusasiantuntija sekä neljä asiakasta.</p> <p>Kokemusasiantuntijuus on suhteellisen uusi käytäntö ja toiminnan tarkoituksena on tuoda omakohtainen kokemus sairastamisesta, kuntoutumisesta sekä palveluista työvälineeksi päihde- ja mielenterveystyöhön. Kokemusasiantuntijuudesta tehdyistä tutkimuksista selviää, että hyödyt ovat nähtävissä yksilö-, palvelujärjestelmä- sekä yhteiskuntatasolla. Toiminnan uutuuden vuoksi, se hakee kuitenkin edelleen muotoaan ja paikkaansa palvelujärjestelmässä.</p> <p>Opinnäytetyöstä saadut tutkimustulokset tukevat aiempaa teoretietoa. Tuloksista ilmenee, että kokemusasiantuntijatoiminnalla ja sen käytöllä on moninaisia hyötyjä. Asiakkaille merkityksellisintä oli vertaistuen, toivon ja kannustuksen saaminen kuntoutumisen rinnalle. Kokemusasiantuntijatoiminnan avulla onkin mahdollista kehittää ja luoda asiakaslähtöisempiä palveluita sekä tarjota uudenlainen toimintamalli päihde- ja mielenterveystyöhön. Kokemusasiantuntijuuden avulla pystytään vaikuttamaan myös yhteiskunnallisesti päihde- ja mielenterveyskuntoutujien asemaan sekä heihin kohdistuviin ennakkoluuloihin. Toiminnassa ja sen käytänteissä on kuitenkin edelleen kehitettävää, erityisesti Etelä-Savon alueella, jossa toiminta on vielä alussa. Esille nousi toiminnan virallistaminen, tehtävänkuvan ja vastuualueiden selkiyttäminen sekä toiminnan saatavuuden lisääminen. Tutkimuksen tulokset puhuvat kuitenkin vahvasti kokemusasiantuntijatoiminnan käytön puolesta.</p>	
<p>Asiasanat päihdetyö, kokemusasiantuntija, kokemustieto, vertaisuus</p>	
<p>Sivumäärä 49+6</p>	<p>Kieli Suomi</p>
<p>URN</p>	
<p>Ohjaavan opettajan nimi Mauno Saksio</p>	<p>Opinnäytetyön toimeksiantaja</p>

DESCRIPTION

 <p>Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu</p>		Date of the bachelor's thesis Autumn 2017			
		Authors Suvi Komppa and Veera Kupiainen		Degree programme and option Bachelor of Social Services	
Name of the bachelor's thesis Experiences of expert by experience activities in substance abuse care					
Abstract <p>The subject of this thesis was to investigate the expert by experience activities in substance abuse care in the area of Southern Savo. The aim of the thesis was to find out, if the activities are meaningful and important. It was also important to find out, if there are any development targets.</p> <p>There are three different perspectives on expert by experience in this thesis. Experiences were surveyed by interviewing two substance abuse care superiors, four clients and an expert by experience. The purpose was also to find out if their perceptions of the activities were similar. The material was collected by using individual interviews.</p> <p>Expert by experience activities are a relatively new policy. The purpose of the activities is to bring the personal experience to be a part of the working methods in different stages. Remarkable benefits can be seen at the individual level but also at the community and society levels. Although the activity has many benefits it is still finding its place in the social service system.</p> <p>The results of the thesis support the results of the other studies concluding that using experts by experience in social services and especially in mental health services and substance abuse care is beneficial. The expert by experience activities is based on the belief that people who have faced and overcome difficulties are a great support to others facing similar situations. It can also be a part of developing social and health services to be more client oriented. Using experts by experience can also bring a new point of view to client work. By adding experts of experience to everyday social work can also make changes in the society by affecting a rehabilitation client's status positively. There is still a lot of work to be done to accept experts by experience as a permanent part of social and health care services. The thesis confirms that using the experts by experience activities is a chance for the future.</p>					
Subject headings substance abuse care, expert by experience, experiential knowledge, peer support					
Pages 49+6		Language Finnish		URN	
Tutor Mauno Saksio			Bachelor's thesis assigned by		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	PÄIHDETYÖ	2
2.1	Päihdeongelma.....	2
2.2	Päihdepalvelujärjestelmä	3
2.3	Matalan kynnyksen palvelut	4
3	KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS	5
3.1	Kokemustieto	5
3.2	Asiantuntijuus	6
3.3	Kokemusasiantuntijatoiminnan kehittyminen	6
3.4	Kokemusasiantuntija.....	7
3.5	Kokemusasiantuntijakoulutus.....	9
3.6	Kokemusasiantuntijatoiminta	10
4	VERTAISUUS	12
4.1	Vertaistoiminta	12
4.2	Vertaistuki mielenterveys- ja päihdetyössä	13
5	OSALLISUUS	13
6	ASIAKASLÄHTÖISYYS	14
7	AIKAISEMMAT TUTKIMUSTULOKSET	15
8	TUTKIMUKSEN TAUSTA	17
9	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	18
9.1	Tutkimustehtävä	18
9.2	Tutkimusmenetelmät	19
9.3	Aineiston keruu.....	20
9.4	Aineiston analyysi	22
10	TUTKIMUSTULOKSET	23
10.1	Kokemusasiantuntija.....	24
10.2	Kokemusasiantuntijatoiminta	26
10.3	Kokemusasiantuntija työntekijän rinnalla	30
10.4	Kehityskohdat	32
11	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	35

12 POHDINTA	40
12.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	40
12.2 Opinnäytetyöprosessi.....	42
12.3 Jatkotutkimusehdotukset.....	43
LÄHTEET.....	44

KUVALUETTELO

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupahakemus
- Liite 2. Haastattelulupahakemus
- Liite 3. Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Kokemusasiantuntijuus on suhteellisen uusi käsite ja se pohjautuu käsitteeseen vertaisuudesta ja vertaistuesta. Kokemusasiantuntijuudesta on muotoutunut kuitenkin oma käsitteensä ja toiminnalla on omat tarkoituksensa sekä monia ulottuvuuksia. Kokemusasiantuntijuus pohjautuu omakohtaiseen kokemukseen esimerkiksi sairastamisesta ja siitä kuntoutumisesta, ja tämän kokemuksen jakamiseen. Tätä kokemustietoa on pyritty tuomaan ammattilaisten asiantuntijuuden rinnalle. Kokemusasiantuntijuus sekä toiminnan käyttö onkin yleistymässä niin sosiaali- kuin terveysalallakin. (Ropponen 2011, 37.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia kokemusasiantuntijatoimintaa ja sen käyttöä päihde- ja mielenterveystyön ammattilaisten, kokemusasiantuntijan sekä asiakkaiden näkökulmasta Etelä-Savon alueella. Tavoitteenamme oli selvittää, *toteutuuko toiminnan tarkoitus käytännössä, sekä mitä kehitettävää toiminnassa on*. Pyrimme selvittämään, kuinka haastateltavat kokevat toiminnan, sen käytön, tavoitteet ja vaikutuksen, sekä saamaan tietoa ja vastauksia siihen, ovatko eri toimijoiden näkemykset toiminnasta yhdenmukaiset. Tutkimuksen toteutimme haastatteleamalla Etelä-Savon alueella kahta esimiestason päihde- ja mielenterveystyön työntekijää, yhtä toiminnallisen kuntoutuksen yksikössä toimivaa kokemusasiantuntijaa sekä neljää kyseisen yksikön asiakasta.

Idea kokemusasiantuntijuuteen liittyvästä opinnäytetyöstä tuli työelämästä, minkä pohjalta lähdimme työstämään aihetta aiempien tutkimusten sekä omien kiinnostuksenkohteiden suuntaiseksi. Toteutimme opinnäytetyön yhteistyössä Etelä-Savon sosiaali- ja terveyspalveluiden kuntayhtymän päihde- ja mielenterveyspalveluiden yksikön kanssa, jossa toimii kokemusasiantuntija. Kyseessä oli toiminnallisen kuntoutuksen yksikkö, jonka toiminta rakentuu matalan kynnyksen periaatteen ympärille. Yksikön tavoitteena on asiakkaiden syrjäytymisen ehkäisy, elämänlaadun parantaminen, arjessa selviytyminen sekä sosiaalisen tuen ja vertaisuuden lisääminen.

Aiheena kokemusasiantuntijuus on ajankohtainen, sillä sen käyttö on lisääntynyt viime vuosina huomattavasti. Sosiaali- ja terveysministeriön Mieli 2009 -ohjelman yhtenä päätavoitteena mielenterveys ja päihdesuunnitelmassa vuoteen 2015 onkin ollut kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen ja sen käytön lisääminen. Kokemusasiantunti-

joiden mukaan ottamisella palveluiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja arvioitiin, pyritään lisäämään palveluiden käyttäjien tarpeiden huomiointia. (Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009, 20.) Kokemusasiantuntijatoiminnan käyttö on Etelä-Savossa vielä melko alussa, joten opinnäytetyömme antaa tietoa ja kehittää toimintaa alueella. Tutkimuksemme tuottaa mahdollisesti myös uutta hyödyllistä tietoa sosiaalialalle kokemusasiantuntijatoiminnasta. Tutkimuksemme tukee myös omaa ammatillista tietoaamme ja osaamistamme sillä on mahdollista, että tulevaisuudessa tulemme itse työskentelemään kokemusasiantuntijoiden kanssa.

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys muodostuu viidestä mielestämme keskeisestä käsitteestä, jotka ovat päihdetyö, kokemusasiantuntijuus, vertaisuus, osallisuus sekä asiakaslähtöisyys. Tutkimuksemme käsittelee kokemusasiantuntijuutta, ja sen käyttöä mielenterveys- ja päihdetyössä. Toiminnan pohjana on asiakaslähtöisyys sekä palveluiden käyttäjien osallisuus. Vaikka mielenterveysongelmat ovat päihdeasiakkailla yleisiä, emme valinneet keskeiseksi käsitteeksi mielenterveystyötä, sillä kyseisessä yksikössä toteutuva kokemusasiantuntijatoiminta pohjautuu kokemuksiin päihdeistä. (Inkeroinen & Partanen 2005, 19.)

2 PÄIHDETYÖ

Opinnäytetyössämme haastatellut asiakkaat, työntekijät sekä kokemusasiantuntija olivat päihdetyön puolelta, mutta koska tutkimuksemme ei varsinaisesti käsittele päihdetyötä, emme avaa tarkasti koko päihdepalvelujärjestelmää, vaan yleisellä tasolla käsittelemme opinnäytetyön kannalta keskeisiä asioita, kuten päihdeongelmaa, palveluiden järjestämistä sekä matalan kynnyksen palveluita.

2.1 Päihdeongelma

Päihteellä tarkoitetaan mitä tahansa päihtymistarkoitukseen käytettyä ainetta, kuten alkoholia tai huumeita (Päihdehuoltolaki 1986/41). Päihteidenkäyttö katsotaan ongelmaksi, kun käytöstä aiheutuu laajoja haittoja elämän eri osa-alueille. Päihdeongelmasta puhutaan silloin, kun ihmisellä on pakonomainen tarve saada päihdettä jatkuvasti, kykenemättä hallitsemaan päihteidenkäyttöään. Ongelmallista päihteidenkäyttöä onkin silloin, kun elämä alkaa pyörimään päihteen ympärillä. (Havio ym. 2013, 42.)

Mielenterveys- ja päihdeongelmilla on suuri kansanterveydellinen merkitys, ja ne ovat yleisimpiä työkyvyttömyyttä aiheuttavia tekijöitä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016; Suvisaari 2015, 15). Suomessa alkoholin suurkuluttajia arvioidaan olevan noin 300 000–500 000 sekä vahvojen huumeiden eli esimerkiksi amfetamiinin käyttäjiä jopa 21 000 (Huttunen 2016 & Havio ym. 2013). Päihdeongelma sisältää moninaisia elämänhallinnan pulmia sekä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia haittoja. Päihdeongelmalla on usein vaikutusta perhe-elämään ja ihmissuhteisiin, työelämään, harrastuksiin sekä taloudelliseen tilanteeseen. Pitkäaikaisella käytöllä on myös paljon terveydellisiä haittatekijöitä. Päihdeongelmaa tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti henkisestä, psykologisesta, fyysisestä sekä sosiaalisesta näkökulmasta. (Andersson ym. 2011, 69; Saarelainen ym. 2003, 42, 51.)

2.2 Päihdepalvelujärjestelmä

Päihteiden käytöstä aiheutuvia ongelmia pyritään vähentämään päihdehuollon avulla. (Andersson ym. 2011, 69). Päihdehuollolla tarkoitetaan eri päihteiden aiheuttamien sosiaalisten ongelmien, taloudellisten vaikeuksien sekä terveyshaittojen vähentämistä sekä elämänhallinnan vahvistamista (Saarelainen ym. 2003, 56; Väisänen 2011, 180). Palveluiden järjestämistä on kunnilla ja niitä on järjestettävä palveluntarpeeseen perustuen (Inkeroinen & Partanen 2005, 19). Kunnat tuottavat itse palvelut tai vaihtoehtoisesti ostavat ne muilta palveluntarjoajilta, kuten A-klinikkasäätiöltä (Vuori-Kemilä ym. 2007, 42).

Päihdepalveluita järjestetään peruspalveluina osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä päihdehuollon erityispalveluina. (Andersson ym. 2011, 69). Päihdehuollon erityispalveluita on mahdollista saada avohuoltona, laitoshoidoksena, katkaisuhuoltona sekä erilaisina tukipalveluina. Palvelut pyritään järjestämään ensisijaisesti avohuoltona, joka sisältää esimerkiksi tukea ja ohjausta, terapiaa ja kuntoutusta. Jos avohoidon tukitoimet eivät riitä, on mahdollista saada laitoshuoltoa ja -kuntoutusta. Myös katkaisu-, vieroitus- ja korvaushoito kuuluvat päihdehuollon erityispalveluihin. Tukipalvelut ovat hoitoa ja kuntoutusta tukevia palveluita, kuten tukiasumista, päiväkeskustoimintaa sekä kuntouttavaa työtoimintaa. Päihdepalveluiden rinnalla kulkevat myös erilaiset asiakas- ja omaisjärjestöt, kuten AA-ryhmät. (Päihdepalvelut 2016.) Vaikeasti päihdeongelmais-

ten hoito ja kuntoutus sekä tukiverkoston rakentaminen vaativatkin onnistuakseen useiden eri toimijoiden yhteistyötä sekä päihde- ja mielenterveystyön osaamista (Havio 2013, 65–66).

2.3 Matalan kynnyksen palvelut

Opinnäytetyömme sijoittui Etelä-Savon alueella toimivaan toiminnallisen kuntoutuksen päivätoiminnan yksikköön. Päihdetyössä matalan kynnyksen palvelut, esimerkiksi päivätoimintayksiköt, mahdollistavat osallistumisen ilman diagnoosia. Niemensä mukaisesti matalan kynnyksen palvelut pyritään pitämään mahdollisimman helposti lähestyttävänä. Päiväkeskukset ovatkin hyvä linkki ohjata asiakkaita muiden palveluiden piiriin. Toiminta on vastavuoroista ja muista palveluista, kuten A- klinikoilta ohjautuu päiväkeskuksiin asiakkaita. (Lund 2015, 233.)

Päihdetyön päiväkeskuksiksi määritellään paikat, jotka ovat tarkoitettu päihdeongelmallisille tukemaan arjen elämässä selviytymistä. Päivätoimintakeskukset eivät edellytä sitoutumista, osallistumismaksua eivätkä lähetettä, sillä ne perustuvat vapaaehtoisuuteen. Toiminnalla tulee olla kiinteä tila, vastuullinen ylläpitäjä sekä säännölliset, yleisesti tiedossa olevat aukioloajat. Päiväkeskukset voivat määritellä, ovatko ne päihteettömiä vai eivät. (Lund 2008, 17.) Päiväkeskuksissa asiakkaat saavat esimerkiksi neuvontaa, palveluohjausta sekä mahdollisuuden ruokailuun ja peseytymiseen. (Saarelainen ym. 2003, 56; Kaukonen 1992, 8.) Päiväkeskuksen toiminta voi sisältää myös ryhmiä, retkiä, työtoimintaa tai muuta aktiviteettia (Lund 2008, 17).

Päihdetyössä lähtökohtana on asiakkaan tai hänen läheistensä palveluntarve ja siihen vastaaminen. Järjestelmässä on kuitenkin haasteita, kuten palveluiden keskittäminen suuriin kaupunkiin, palveluiden maksullisuus sekä sitoutumispakko palveluun. Myös ajanvaraukset sekä asiakkaiden valikointi tuovat omat haasteensa oikea-aikaiseen hoitoon pääsyyn. Juuri vapaaehtoisuuteen perustuvat matalan kynnyksen paikat pyrkivät vastaamaan asiakkaiden tarpeeseen saada helposti apua tarvittaessa. (Inkeroinen & Partanen 2005, 44.)

3 KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS

Opinnäytetyössämme keskeisin käsite on kokemusasiantuntijuus. Kokemusasiantuntijasta on käytetty myös muita termejä, joita ovat esimerkiksi kokemusarvioija, vertaisohjaaja, kokemusammattilainen sekä kokemuskouluttaja (Hietala & Rissanen 2015, 20–28). Opinnäytetyössä määrittelemme termin kokemusasiantuntija ja käytämme sitä. Kokemusasiantuntija termiä pyritään vakiinnuttamaan niin, että sillä tarkoitettaisiin tehtävään koulutettua henkilöä. On kuitenkin vielä yleistä puhua omakohtaista kokemusta omaavasta henkilöstä kokemusasiantuntijana, vaikka hänellä ei olisikaan tehtävään koulutusta. (Lund 2015, 234). Tässä työssä tarkoitamme kokemusasiantuntijalla nimenomaan koulutuksen käynnyttä henkilöä.

3.1 Kokemustieto

Kokemustieto on yksi keskeisimmistä kokemusasiantuntijuuteen liittyvistä käsitteistä ja sisällöistä. Termillä tarkoitetaan sitä, että henkilöllä on omakohtaiseen kokemukseen perustuvaa tietoa (Toikko 2012, 7). Kokemustiedolla tarkoitetaan siis tietoa, joka on toiminnallisuudesta karttunutta tietoa ja se sisältää kokemuksellisia toimintatapoja, tunteuksia ja käytäntöjä. Kokemustietoa käytetään nykyään paljon sekä ammatillisessa että ei-ammatillisessa toiminnassa. (Lehtinen 2011.) Kokemusasiantuntijuus yhdistää mielestämme nämä ammatillisuuden molemmat muodot.

Kokemustieto on lähellä termiä ”hiljainen tieto”, jolla tarkoitetaan olemassa olevaa sanatonaa tietoa, jota on kertynyt henkilölle erilaisten kokemusten kautta. Hiljaisen tiedon tarkka määrittäminen voi olla vaikeaa ja sitä on vaikeaa artikuloida. (Lehtinen 2011; Pohjalainen 2012, 2.) Hiljainen tieto on kokemuksen kautta karttunutta tietoa, toimintatapoja, rutiineita sekä käytäntöjä. Se sisältää myös mielikuvia, uskomuksia sekä näkemyksiä. Hiljainen tieto tarkoittaa siis sitä, että tiedämme enemmän kuin pystymme sanomaan. (Nuutinen 2015; Pohjalainen 2012, 2.)

Kokemusasiantuntijuus pohjautuu juuri tähän kokemustietoon, sillä kokemusasiantuntijalla on nimensä mukaisesti omakohtainen kokemus sairaudesta, sairastamisesta, hoidosta sekä kuntoutumisesta palveluiden käyttäjänä tai omaisena. Omakohtainen kokemus onkin juuri kokemusasiantuntijuuden ydin. (Rissanen 2013, 14.) Opinnäytetyössämme kokemustieto pohjautuu päihdetyön kokemuksiin.

3.2 Asiantuntijuus

Perinteisesti asiantuntijuudella tarkoitetaan tutkinnon tai ammatillisen kokemuksen tuomaa pätevyyttä ja asiantuntijuutta (Lehtinen 2011). Asiantuntijaksi määritellään henkilö, jolla on laajaa tietämystä jostakin osa-alueesta. Asiantuntijuuden voidaan kuvata koostuvan teoreettisesta tiedosta ja aiemmasta kokemuksesta ja se kehittyy sisäistyneen tiedon sekä kokemuksen myötä. (Muhonen 2017.)

Kokemusasiantuntijuus-termi sisältää käsitteen asiantuntijuus ja tässä yhteydessä asiantuntijuus tulee juuri omakohtaisen kokemuksen kautta. Kokemusasiantuntijalla on siis kokemukseensa perustuvaa asiantuntijuutta omasta elämästään. Kokemustiedon tuoksi kokemusasiantuntijatoiminnan koulutus tuo mukanaan teoriatietoon perustuvaa asiantuntijuutta. (Rissanen 2013, 14.) Kokemusasiantuntijakoulutuksessa yhdistyvät siis kaksi asiantuntijuuden tasoa: teoriapohjainen sekä kokemuspohjainen asiantuntijuus (Lehtinen 2011).

3.3 Kokemusasiantuntijatoiminnan kehittyminen

Kokemusasiantuntijatoiminnan juuret ovat potilasjärjestöissä, vapaaehtoistyössä sekä vertaistukeen perustuvissa ryhmissä, kuten AA-kerhoissa. Kokemusasiantuntijatoiminta onkin kehittynyt 2000-luvulla erilaisten järjestöjen käyttämän vertaistuen pohjalta. Erityisesti kolmannen sektorin kuntoutuspalveluissa sekä kansalaisjärjestöissä vertaistuella ja sen myötä kokemusasiantuntijuudella on ollut suuri merkitys. Kokemusasiantuntijuus pohjautuu omakohtaiseen kokemukseen, ja kokemuksen jakamiseen, kuten vertaistukikin. Perinteisen vertaistoiminnan ja kokemusasiantuntijatoiminnan erona on kohderyhmä. Vertainen toimii omassa kohderyhmässään, muiden kuntoutujien rinnalla, kun taas kokemusasiantuntija toimii kohderyhmänsä ulkopuolella palveluissa ja ammattilaisten rinnalla. (Hietala & Rissanen 2015, 12–14.)

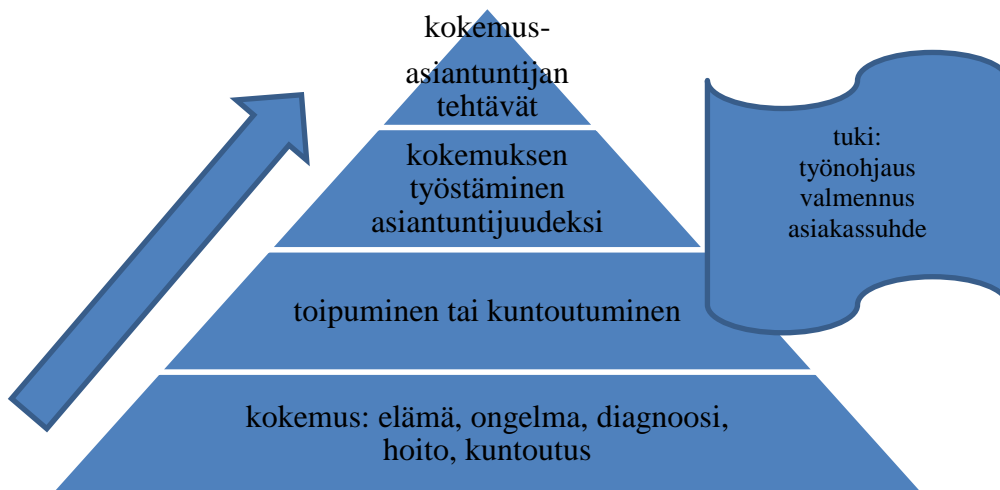
Kolmannen sektorin palveluissa, kuten järjestöissä, on jo pitkään ollut merkittävää se, että kuntoutujat ovat vahvasti osallistuneet palveluiden kehittämiseen ja suunnitteluun (Rissanen 2013, 13). Ajan myötä vertaisuutta ja kokemustiedon hyödyntämistä on pyritty siirtämään myös julkisiin palveluihin sekä niiden kehittämiseen. Kokemusasiantuntija-käsite sekä toiminta ovat lähteneet kehittymään ja juurtumaan osaksi sosiaali- ja

terveysalaa ja vahvistaneet palveluiden käyttäjänäkökulmaa. (Hietala & Rissanen 2015, 12–13.) Lund (2015, 234) viittaaakin, että järjestöjen sekä julkisen järjestelmän yhteistyö osoittautuu parhaimmillaan juuri sellaiseksi, että kolmannen sektorin palvelut toimivat edelläkävijöinä, ja todistavat jonkin toimintatavan vaikuttavuuden, minkä jälkeen tätä voidaan hyödyntää myös julkisella sektorilla ja laajentaa toimintatapaa koko maan laajuiseksi. Kokemusasiantuntijatoiminnan käyttö on nimenomaan läpikäynyt tällaisen kehityskaaren; kolmannen sektorin palveluista keskeiseksi osaksi julkisen järjestelmän toteuttamista ja kehittämistä.

3.4 Kokemusasiantuntija

Kokemusasiantuntijaksi määritellään henkilö, jolla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi päihdeongelmasta. Hänellä on kokemusta sairastamisesta, toipumisesta sekä palveluista, sekä tietoa siitä mitkä tekijät häntä itseään ovat auttaneet kuntoutumisprosessissa. Kokemusasiantuntija voi olla myös sairastaneen omainen. (Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009, 20.) Kokemusasiantuntijuutta käytetään yleisnimityksenä kokemusasiantuntijan eri rooleista. Alakäsitteitä kokemusasiantuntijan rooliin viitaten voivat olla muun muassa vertaisohjaaja, tiedottaja, kokemusarvioija sekä tukihenkilö. (Rissanen 2013, 15.) Opinnäytetyössämme kokemusasiantuntija-termi käsittää kaikki kokemusasiantuntijuuden roolit sekä muodot.

Kokemusasiantuntijalla on oltava halu auttaa muita sekä kehittää palveluita oman kokemuksensa kautta. (Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009, 20.) Kaikki vertaiset eivät kuitenkaan pysty toimimaan kokemusasiantuntijana, vaikka haluaisivat, sillä kuntoutumisprosessin on oltava riittävän pitkällä, jotta omien kokemusten reflektointi sekä yhteistyö ammattilaisten kanssa mahdollistuvat. Virallisen määritelmän mukaan myöskään pelkkä kokemus sairaudesta ei tee kuntoutujasta kokemusasiantuntijaa, vaan kokemusten hyödyntämiseksi on käytävä koulutus. (Rissanen 2013, 14.) Opinnäytetyössämme tarkoitamme kokemusasiantuntijalla kokemusasiantuntijakoulutuksen käynnistä henkilöä.

KUVA 1. Tie kokemusasiantuntijaksi (Rissanen 2015 , 241)

Rissanen (2015, 241) määrittelee kokemusasiantuntijaksi kasvamisen prosessiksi, joka alkaa omakohtaisesta kokemuksesta, esimerkiksi päihdeongelmasta. Prosessin aikana kokemusasiantuntijan on käytävä läpi kuntoutuminen sekä työstettävä oma kokemuksensa asiantuntijuudeksi koulutuksen avulla. Näiden vaiheiden jälkeen henkilön on mahdollista toimia kokemusasiantuntijana. Sekä kasvuprosessin että kokemusasiantuntijatehtävien aikana tarvitaan valmennusta sekä tukea muilta tahoilta. (Kuva 1.)

Virallisen määritelmän mukaan kokemusasiantuntijan tulisi olla oikeutettu saamaan työstään korvausta. Erona perinteiseen vertaistukeen on se, että vertaistuki perustuu vapaaehtoisuuteen. (Rissanen 2013, 14). Kokemusasiantuntijuus on työtä, ja onkin tärkeä tehdä ero vapaaehtoisuuden ja kokemusasiantuntijuuden välille. Koulutettu kokemusasiantuntija toimii vastuullisissa tehtävissä, ja voi sen myötä olla oikeutettu työsopimukseen, työnohjaukseen sekä riittävän koulutuksen tarjoamiseen. Käytänteissä on kuitenkin kehitettävää, sillä esimerkiksi palkkauskäytänteissä on suuria eroja. Myös kokemusasiantuntija-termin, työnkuvan, velvollisuuksien sekä oikeuksien vakiinnuttaminen parantaisivat heidän asemaansa työntekijöinä. (Kostiainen 204, 26; Hietala & Rissanen 2015, 34.)

Kokemusasiantuntijuus terminä ja toimenkuvana kaipaavat vielä valtakunnallista yhdenmukaistamista ja selkeyttämistä (Kostiainen 2014, 25). Yhä edelleen käsite kokemusasiantuntija on hieman epäselvä ja termiä käytetäänkin vaihtelevissa tarkoituksissa. Termi voi tarkoittaa eri paikoissa ja eri yhteyksissä eri asioita. Kokemusasiantuntija

nimitystä käytetään sekä koulutetuista, että ei koulutetuista henkilöistä. On myös epäselvää, riittääkö pelkkä kokemus sairaudesta vai edellytetäänkö kokemusasiantuntijalta myös riittävän pitkälle edennyttä kuntoutumista ja toipumista. (Lund 2015, 234.)

3.5 Kokemusasiantuntijakoulutus

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittämishankkeessa vuosille 2010–2015 kokemusasiantuntijaksi määriteltiin henkilö, joka on käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen. (Rissanen 2015, 239). Järjestöjen ja säätiöiden sekä Raha-automaattiyhdistyksen toimesta on järjestetty erilaisia koulutuksia päihde- ja mielenterveyskuntoutujille 1990-luvulta alkaen. Erilaiset hankkeet ovat järjestäneet ja kehittäneet kokemusasiantuntijakoulutusta 2000-luvulla. (Hietala & Rissanen 2015, 30.)

Kokemusasiantuntijakoulutuksia on erilaisia ja niiden kesto sekä sisällöt voivat vaihdella. Koulutukset voivat kestää muutamasta päivästä useisiin kuukausiin ja tapaamisten tiheys voi vaihdella. Koulutus voi sisältää lähiopetusta, keskusteluja, vierailuja, luentoja, verkkotehtäviä sekä ryhmätyöskentelyä. Koulutus on vuorovaikutteista ja keskustelevaa eri alojen ammattilaisten ja koulutettavien välillä. Myös työparityöskentelyä tuetaan joissakin koulutuksissa, jolloin koulutuksen ohjaamisesta vastaavat ammattilainen ja kokemusasiantuntija yhdessä. (Hietala & Rissanen 2015, 30–32.) Koulutuksilla ei siis ole yhtä yhdenmukaista mallia ja niitä on pyritty kehittämään laatimalla erilaisia koulutussuosituksia.

Koulutus kehittää erilaisia valmiuksia ja taitoja sekä sisältää teoreettista tietoa kokemusasiantuntijana toimimisesta (Hietala & Rissanen 2015, 14). Kokemusasiantuntijakoulutuksessa keskeisiä sisältöjä ovat oman tarinan kertominen, itseilmaisu, kuntoutumisen prosessit sekä vertaistuki. (Kokoa Ry 2017.) Koulutuksissa harjoitellaan muun muassa esiintymistä, oman kokemuksen kertomista ja sen muokkaamista kohderyhmän ja tilanteen mukaan. Myös palautteen antamisen ja vastaanottamisen harjoittelu ovat tärkeitä koulutuksen osia. Koulutuksissa voidaan opettaa myös kokemusasiantuntijatehtävän kannalta tärkeitä tietoja esimerkiksi palvelujärjestelmästä tai päihdeongelmasta. (Hietala & Rissanen 2015, 31–32.)

Kurjen (2015, 245) mukaan yksilö tarvitsee oman kokemuksensa lisäksi erilaisia tietoja, taitoja sekä valmiuksia toimiakseen kokemusasiantuntijan tehtävissä. Kokemusasiantuntijakoulutuksen tarkoituksena on siis lisätä kokemusasiantuntijoiden osallisuutta sekä antaa heille valmiuksia erilaisissa kokemusasiantuntijatehtävissä toimimiseen. (Rissanen 2015, 239). Koulutus myös tukee ja vahvistaa kokemusasiantuntijan kuntoutumisprosessia sekä vaikuttaa asenteisiin ja leimautumiseen (Hietala & Rissanen 2015, 73.)

3.6 Kokemusasiantuntijatoiminta

Kokemusasiantuntijatoiminnan käyttöä perustellaan sen moninaisilla ominaisuuksilla. Se vastaa palvelujärjestelmässä tarpeeseen kehittää käytännön työtä, järjestelmää sekä palveluja. Toiminnan perustana on palveluiden käyttäjien osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden lisääminen sekä mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyviin asenteisiin vaikuttaminen. (Hietala & Rissanen 2015, 11.) Kokemusasiantuntijatoimintaa hyödynnetään muun muassa palveluiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa (Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009, 20). Toimintaa on niin julkisella, yksityisellä kuin kolmannellakin sektorilla. Kokemusasiantuntijat toimivat siis laajasti erilaisissa tehtävissä, esimerkiksi vertaistyössä, ammattilaisten rinnalla asiakastyössä, oppilaitoksissa sekä päättäjien kanssa. (Hietala & Rissanen 2015, 11 29).

Julkisella sektorilla toiminta voi painottua enemmän asiakastyöhön sekä vertaisena olemiseen. (Hietala & Rissanen 2015, 14.) Toiminnassa oleellista on vertaisen kohtaaminen sekä ajatusten ja kokemusten jakaminen. Vertaistuki ja kokemusasiantuntijuus perustuvat ajatukselle, että ihmiset, jotka ovat kohdanneet, eläneet ja läpikäyneet samankaltaisia kokemuksia, voivat tarjota tukea, rohkaisua ja toivoa muille samoja kokeneille (Davidson ym. 2006.) Kokemusasiantuntija voikin toimia vertaisohjaajana vertaisryhmissä tai asiakastyössä työntekijän työparina. Käytännön kokemuksen kautta kokemusasiantuntija antaa ammattilaisille tietoa oman asiakasryhmänsä tarpeista, mikä lisää työntekijän asiakasymmärrystä. Työntekijän omaama teoriatieto sekä kokemusasiantuntijan kokemustieto täydentävät työparimallissa toisiaan, ja luovat asiakastyölle uuden ulottuvuuden. (Hietala & Rissanen 2015, 11)

Kokemusasiantuntijat osallistuvat aktiivisesti palvelujärjestelmän kehittämiseen ja arviointiin. Palveluiden kehittäminen tapahtuu esimerkiksi osana erilaisia työryhmiä sekä

hankkeita. Kokemusasiantuntijan rooli palveluiden arvioinnissa on ammattilaisten rinnalla merkittävä, ja kokemustieto voikin tuoda tieteellisen ja teoreettisen tiedon rinnalle uusia näkökulmia. (Rissanen 2013, 15.) Kokemusasiantuntijoiden omakohtainen kokemus sairaudesta, palveluista ja niiden kehityskohdista tuovat tärkeää tietoa päättäjille. Kokemusasiantuntijoiden mukaan ottaminen kehittämis- ja arviointityöhön tukevat Mieli 2009 -hankkeen tavoitteita asiakasosallisuuden ja asiakaslähtöisimpien palveluiden lisäämisestä. (Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009.)

Toiminnan tavoitteena on myös mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyviin asenteisiin vaikuttaminen. Yhdeksi tärkeäksi kokemusasiantuntijatoiminnan tavoitteeksi luetaankin ymmärryksen lisääminen sekä tiedon välittäminen kokemusten kautta. Jotta näihin tavoitteisiin päästäisiin, voi kokemusasiantuntijan tehtäviin kuulua kokemuskouluttajana oleminen erilaisissa tilaisuuksissa, koulutuksissa ja seminaareissa. Kokemusasiantuntija voi toimia myös tiedottajana ja tiedon välittäjänä esimerkiksi oppilaitoksissa ja julkiseen keskusteluun osallistumalla. Tämän kaltaisen toiminnan taustalla on mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kohtaamien ennakkoluulojen sekä leimaantumisen vähentäminen. (Kostiainen ym. 2014, 5–7.)

Kokemusasiantuntijatoiminta voi olla myös erittäin voimaannuttavaa ja kuntouttavaa kokemusasiantuntijalle itselleen, ja se tukee toimintaan osallistuvan hyvinvointia. Toiminnan voimaannuttava vaikutus perustuu omien kokemusten jakamisen mukanaan tuomaan merkityksellisyyden ja osallisuuden kokemuksiin. Toimiminen kokemusasiantuntijana voi vaikuttaa myös positiivisesti kokemusasiantuntijan itsetuntoon ja identiteettiin. Yhteiskunnallisesti katsottuna kokemusasiantuntijatoiminta luo myös uuden työmuodon antaen mahdollisuuden vaikuttaa päihde- ja mielenterveyskuntoutujien työkykyyn ja työllisyyteen hyödyntämällä heidän vahvuuksiaan ja kokemuksiaan. (Hietala & Rissanen 2015, 11; Kostiainen ym. 2014, 8.)

Kokemusasiantuntijatoiminta mielletään pääsääntöisesti positiiviseksi toiminnaksi (Kostiainen ym. 2014, 5). Toiminnan on todettu auttavan kuntoutujaa, ammattilaisia sekä kokemusasiantuntijaa itseään. Laajemmassa mittakaavassa toiminta kehittää myös palvelujärjestelmää. (Hietala & Rissanen 2015, 29.) Kokemusasiantuntijuuden käyttöä tulisikin lisätä kiinteäksi osaksi kuntien ja organisaatioiden toimintaa (Kostiainen ym. 2014, 25).

4 VERTAISUUS

Koimme vertaisuuden olevan yksi keskeisimmistä käsitteistä, sillä kokemusasiantuntija nähdään usein vertaisuuden kautta. Vertaisuudella tarkoitetaan ei-ammattillista toimintaa, jonka lähtökohtana ovat ihmisten samankaltaiset kokemukset esimerkiksi sairastamisesta ja kuntoutumisesta. (Vertaisuus 2017.) Vertaisuuden avulla on mahdollista saada sellaista tukea, jota esimerkiksi julkiset palvelut tai sukulaiset eivät pysty tarjoamaan, sillä heiltä puuttuu vertaisuuden kannalta ratkaiseva tekijä: omakohtainen kokemus. Myös kyky ymmärtää toisia kokemuksellisuuden kautta liittyy kiinteästi vertaisuuteen. (Rissanen & Puumalainen 2016, 4.)

Vertaisuus määritelläänkin yhdeksi kokemusasiantuntijuuden perustekijäksi (Vertaisuus 2017). Kokemusasiantuntijoiden omakohtainen kokemus sairaudesta ja siitä kuntoutumisesta tekee vertaisuuden osaksi toimintaa. Vaikka kokemusasiantuntijatoiminta ei ole perinteistä vertaistukitoimintaa, on vertaisuus siinä vahvasti sisällä. (Nousiainen 2011, 67.) Erona perinteiseen vertaistukeen on kuitenkin se, että kokemusasiantuntija kykenee mahdollisesti auttamaan muita kuntoutujia eteenpäin, eikä toiminta ole pelkkää vertaiskokemusten jakamista (Mielenterveystalo 2017).

4.1 Vertaistoiminta

Vertaistoiminnan juuret ovat AA-liikkeessä ja ensimmäisten vertaisryhmien toiminta on alkanut USA:ssa jo 1930-luvulla. Suomeen ensimmäiset vertaistukeen perustuvat ryhmät on perustettu 1940-luvulla. Vertaistoiminta perustuu samanlaisia asioita kokenneiden ihmisten väliseen tukeen, apuun ja kokemusten jakoon. (Rissanen 2015, 239.) Pääperiaatteita vertaistoiminnassa ovat keskinäinen kunnioitus ja yhteinen ymmärrys (Romakkaniemi & Väyrynen 2011, 144).

Vertaistoiminnalla on eri muotoja, joita ovat muun muassa yhteisöllinen toiminta, vapaamuotoinen yhteistoiminta sekä erilaiset ryhmät. Vertaistukiryhmät voivat olla ryhmämuotoisia tai kahdenkeskiseen tukeen perustuvia. (Rissanen 2015, 239.) Romakkaniemen ja Väyrysen (2011, 144) mukaan vertaisryhmillä pyritään jonkinlaiseen muutokseen. Muutosta voi tapahtua yksilö, ryhmä tai yhteisö tasolla. Kahdenkeskeistä tukea voi saada tukihenkilönä toimivalta vertaiselta. Vertaistuen on tarkoitus rohkaista palveluiden käyttöön tai vapaa-ajan toimintaan, ja tukea arjessa. (Mielenterveystalo 2017.)

Rissasen (2015, 240–241) mukaan vertaistuki voi auttaa luomaan uusia ihmissuhteita, vahvistamaan sosiaalista kanssakäymistä sekä ehkäisemään syrjäytymistä.

4.2 Vertaistuki mielenterveys- ja päihdetyössä

Vertaisten kokemukset voivat antaa positiivisia toiminta- ja ajattelumalleja sekä herättää toivoa omasta kuntoutumisesta. Vertaiskokemuksien kuuleminen voi edesauttaa myös oman kuntoutumisen tarinan rakentamista. Vertaistuen merkityksellisyys perustuu sosiaaliseen tukeen ja empatiaan sekä yhteenkuuluvuuden tunteisiin. Vertaistuen kautta on mahdollista saavuttaa myös voimaantumisen tunteita ja löytää uusia selviytymiskeinoja sekä saada tietoa. (Romakkaniemi & Väyrynen 2011, 144.)

Vertaistuki on toipumisessa usein tärkeää, sillä kuntoutujat voivat hakeutua palveluiden piiriin vertaisten kautta. Vertaisuudesta saatavan tuen on todettu auttavan raittiina pysymistä ja osa riippuvaisista voi kuntoutua pelkästään vertaistuen avulla. (Andersson ym. 2011, 70.) Päihde- ja mielenterveyskuntoutuksessa vertaisryhmät voivat toimia täysin erillään palvelujärjestelmästä tai olla tiivis osa hoitoa ja kuntoutusta (Romakkaniemi & Väyrynen 2011, 144). Vertaistuki sekä ammatillinen tuki kuitenkin tukevat toinen toisiaan. (Andersson ym. 2011, 70.) Mielestämme kokemusasiantuntijatoiminta ja sen käyttö mahdollistavat näiden kahden tekijän yhdistämisen: vertaisuuden sekä ammatillisuuden.

5 OSALLISUUS

Osallisuudella tarkoitetaan merkityksellisyyden kokemuksia ryhmässä tai toiminnassa, johon mieltää kuuluvansa. Osallisuus on kokemusta hyväksytyksi ja ymmärretyksi tulemisesta ja se mahdollistaa kokemusten ja tunteiden jakamisen sekä mahdollisuuden vaikuttaa ympärillä oleviin ihmisiin, palveluihin sekä päätöksentekoon. (Nordling ym. 2015, 137.) Osallisuus ilmenee ryhmässä esimerkiksi arvostuksena, tasavertaisuutena sekä luottamuksena. Osallisuuden edistäminen lisää yhteiskunnassa tasa-arvoa ja ehkäisee syrjäytymistä. (THL 2016.)

Osallisuudella voidaan siis tarkoittaa erilaisia palveluiden käyttäjien vuorovaikutuksen tasoja. Sillä voidaan tarkoittaa heidän keskinäistä vuorovaikutustaan, vuorovaikutusta ammattilaisten kanssa sekä vuorovaikutusta palveluiden tuottajien ja johtajien kanssa.

Osallisuus voidaan nähdä myös vaikuttamismahdollisuutena omaan hoitoon ja kuntoutukseen, ja laajemmin vaikuttamisena palveluiden kehittämiseen sekä palvelujärjestelmään. (Laitila & Lassila 2015, 261.) Rissanen (2013, 12) mukaan asiakkaan osallisuus on keskeinen tavoite ja arvo, mutta sen toteutumisessa on edelleen paljon puutteita.

Tutkimuksessamme tarkastelemme osallisuutta kokemusasiantuntijuudesta käsin. Rissanen (2015, 239) määrittelee osallisuuden ja sen lisäämisen juuri kokemusasiantuntijatoiminnan kautta. Hänen mukaansa palveluiden käyttäjien asiantuntijuuden hyväksyminen ja tätä kautta heidän mukaan ottaminen palveluiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin on todellista osallisuutta. Kokemusasiantuntijuus perustuu juuri tähän ajattelutapaan. Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee kokemusasiantuntijatoiminnan yhdeksi asiakasosallisuutta lisääväksi työmuodoksi osana sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistä (THL 2016).

Osallisuuden kokemisen on todettu vaikuttavan ihmisen hyvinvointiin monella tavalla (Rissanen 2015, 239). Osallisuus edistää kuntoutujan toipumista ja tuo merkityksellisyiden kokemuksia. Sen lisäksi se on voimaannuttavaa, ja voi muokata ihmisen identiteettiä positiivisesti. (Nordling ym. 2015, 137; Hietala & Rissanen 2015, 12). Asiakkaiden osallisuus myös tekee heistä aktiivisia toimijoita hoidon ja kuntoutuksen kohteena olemisen sijaan (Rissanen 2015, 240).

6 ASIAKASLÄHTÖISYYS

Sosiaalialalla on jo kauan puhuttu asiakaskeskeisyydestä, mutta nykyisin käytetään termiä asiakaslähtöisyys. Molemmista toiminta pohjautuu asiakkaaseen, mutta erona on näkökulma asiakastyöhön. Asiakaskeskeisyydessä asiakas on kohteena, kun taas asiakaslähtöisyydessä toiminta lähtee asiakkaasta ja hänen tarpeistaan käsin. (Kokko 2003.) Nykyisin erityisesti sosiaalialalla onkin siirrytty malliin, jossa asiakas on avun hakija ja saaja, eikä palveluiden kohde. Sosiaali- ja terveyspalveluiden tavoite onkin palvella asiakkaita heidän tarpeistaan käsin niin, että heidän voimavaransa kasvavat. Viranomaislähtöisyydestä onkin siirrytty asiakaslähtöisyyteen, minkä seurauksena asiakkaalla on enemmän valtaa ja sen mukanaan tuomaa vastuuta. Asiakkaan on sitouduttava yhdessä asetettuihin tavoitteisiin sekä ymmärrettävä niiden tarkoitus. (Saarelainen ym. 2003, 50; Vilen ym. 2008, 23, 52).

Kuntoutuksessa asiakaslähtöisyydellä tarkoitetaan toiminnan perustumista asiakkaan tarpeisiin, toiveisiin ja kokemuksiin, ei ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin. Asiakaslähtöisyys edellyttää, että asiakas otetaan mukaan kuntoutuksen suunnitteluun ja päätöksentekoon. (Kähäri-Wiik ym. 2000, 50.) Asiakaslähtöisyys ei aina tarkoita asiakkaan mielen mukaan toimimista, vaan yhteistyössä pyritään parhaaseen mahdolliseen tulokseen kuitenkin niin, että ammattilainen omalla asiantuntijuudellaan ohjaa prosessia. (Vilen ym. 2008, 22.) Asiakaslähtöisyys on mielestämme yksi opinnäytetyömme keskeinen termi, sillä haastatteleamalla palveluiden käyttäjiä heillä on mahdollisuus vaikuttaa kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseen omien kokemustensa kautta. Mielestämme myös itse kokemusasiantuntijatoiminta pohjautuu asiakaslähtöiseen ajatteluun. Rissanen (2013, 12) korostaakin, että asiakaslähtöisyys on parhaimmillaan sitä, että asiakas voi omalla toiminnallaan vaikuttaa palveluihin ja asioiden hoitamiseen.

7 AIKAISEMMAT TUTKIMUSTULOKSET

Kokemusasiantuntijuus on suhteellisen uusi käsite, ja sen vuoksi sitä käsittelevät tutkimuksetkin ovat uusia, pääasiassa 2010-luvulta peräisin olevia. Kokemusasiantuntijuutta käsitteleviä tutkimuksia on kuitenkin tehty toistaiseksi suhteellisen vähän ja näissä olemassa olevissa tutkimuksissa onkin pääasiassa pyritty määrittelemään kokemusasiantuntija-käsitettä sekä luomaan toiminnalle ja sen käytölle raameja. Löytämämme tutkimukset ovat kaikki laadullisia, ja toteutettu haastatteleamalla ja ryhmäkeskusteluilla.

Kokemusasiantuntijuutta on hyödynnetty paljon mielenterveystyössä ja sitä onkin tutkittu nimenomaan mielenterveystyön näkökulmasta. Esimerkiksi Lempinen (2015) on tutkinut opinnäytetyössään kokemustarinoiden merkityksiä masentuneille ja työuupuneille. Myös Jankon (2008) pro gradu -tutkielmassa keskitytään mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden merkityksiin. Sekä Lempinen (2015) että Jankko (2008) ovat saaneet tutkimuksissaan selville, että kokemustiedon jakaminen ja kuuleminen on usein kuntoutujille hyvin merkityksellistä. Pidimme tärkeänä sijoittaa oman työmme päihdetyöhön, sillä uskomme, että mielenterveyden kokemusasiantuntijuudesta saadut hyvät kokemukset puhuvat sen puolesta, että toimintaa tulisi lisätä myös päihdetyön puolella.

Aiemmissä tutkimuksissa nousi esille monia kokemusasiantuntijatoiminnan hyötyjä, kuten se, että toiminta on myös kokemusasiantuntijalle itselleen voimaannuttava ja merkittävä kokemus. Kolehmainen (2015) laadullisessa pro gradu -tutkielmassa ”Kahden

maailman välillä tulkkina – Kokemusasiantuntijuus kokemuksena” on haastateltu kolmea kokemusasiantuntijaa. Tutkimuksesta ilmeni, että kokemusasiantuntijatoiminnalla on positiivista vaikutusta kokemusasiantuntijoiden elämään, itsetuntoon sekä identiteettiin.

Kokemusasiantuntijatoimintaa on tutkittu myös haastattelemalla sekä kokemusasiantuntijoita että työntekijöitä heidän välisestä yhteistyöstään. Tutkimuksista kävi ilmi yhteistyön hyötyjä sekä haasteita. Ropposen (2011) pro gradu -tutkielmasta selvisi, että vertaistuen ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisellä ammattilaisten työn rinnalla on myönteinen vaikutus psyykkisestä sairaudesta kuntoutumiseen. Haasteena kokemusasiantuntijuudessa kuitenkin nähtiin tasavertaisuuden puute työntekijöihin verrattuna sekä työntekijöiden muutoksen pelko. Myös Hankilanojan ym. (2013) opinnäytetyössä ”Kokemusasiantuntijoiden ja hoitotyön ammattilaisten yhteistyö mielenterveystyössä” korostui kokemusasiantuntijuuden uutuus ja sen tuomat haasteet. Tuloksista selvisi, että kokemusasiantuntijoiden sekä ammattilaisten yhteistyö vaatii vielä molemmilta osapuolilta opettelua.

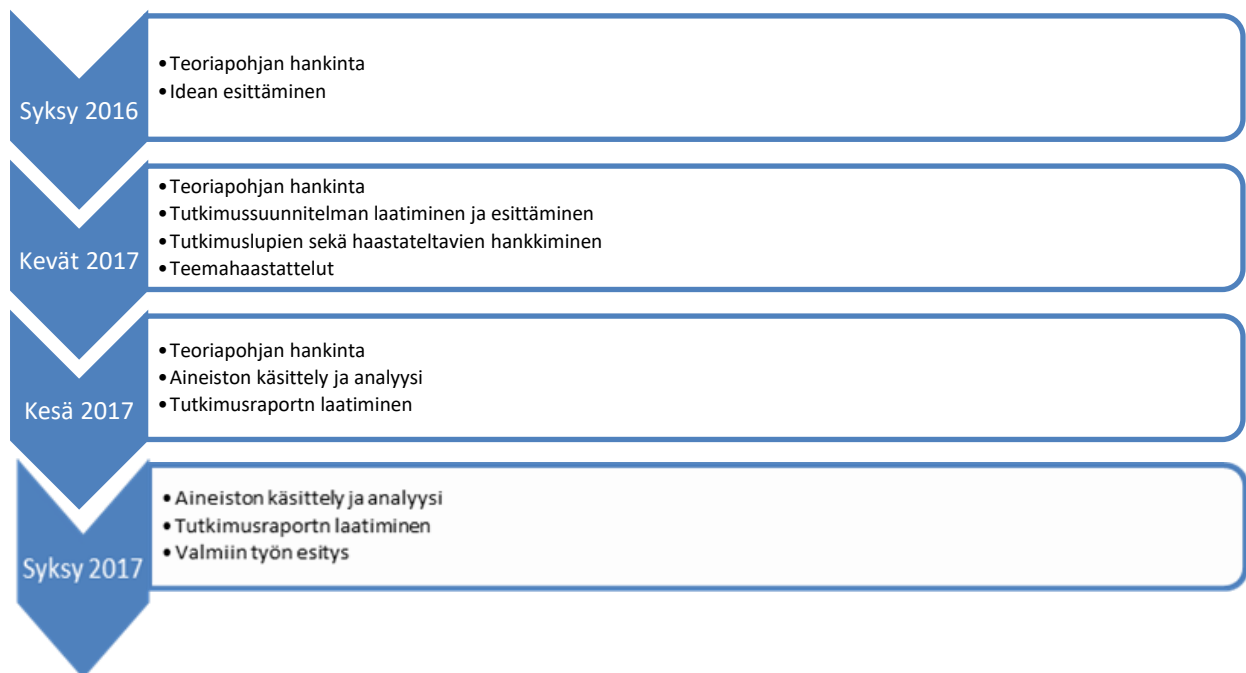
Aiemmissa tutkimuksissa, kuten Högmanin ja Tervon (2015) opinnäytetyössä on pohdittu kokemusasiantuntijuuden merkitystä palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa sekä arvioinnissa. Myös aiemmin viittaamassamme Ropposen (2011) pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan kokemusasiantuntijuutta palveluiden kehittämisen välineenä. Yhteistä tutkimusten tuloksille on se, että kokemusasiantuntijatoimintaa pidettiin oivallisena palveluiden kehittämisen kannalta ja heitä tulisi hyödyntää nykyistä enemmän kehittämistyössä.

Yhteenvedon aiempiin tutkimuksiin perustuen huomasimme, että koska kokemusasiantuntijuus on kovin uusi käsite, on aiemmissa tutkimuksissa pyritty käsitteen määrittelyyn sekä toiminnan raamien rajaamiseen. Uusia näkökulmia kokemusasiantuntijuuteen on pyritty tuomaan haastattelemalla itse kokemusasiantuntijoita sekä heidän kanssaan toimivia työntekijöitä. Opinnäytetyöllämme pyrimme tuottamaan uutta tietoa eri näkökulmista Etelä-Savon alueella käytettävästä kokemusasiantuntijatoiminnasta. Tutkimuksemme kautta pyrimme syventämään toiminnan merkitystä ottamalla asiakasnäkökulman sekä päihdetyön näkökulman mukaan. Oma näkemyksemme on se, että kokemusasiantuntijatoiminta on rakentunut palveluiden käyttäjiä varten ja haluammekin selvittää myös kuinka palveluiden käyttäjät kokevat toiminnan.

8 TUTKIMUKSEN TAUSTA

Syksyllä 2016 aloimme miettimään sopivaa opinnäytetyöaihetta kiinnostuksenkohteidemme perusteella. Aihepiirin rajautuessa päihdetyöhön otimme yhteyttä meille entuudestaan tuttuun työelämäedustajaan. Lähdimme yhdessä työelämäkontaktimme kanssa pohtimaan kiinnostavaa ja ajankohtaista aihetta, joka vahvistaisi omaa ammatillista osaamistamme sekä kehittäisi sosiaalialaa. Aiheen rajauduttua kokemusasiantuntijuuteen, lähdimme itsenäisesti työstämään ideaa. Hyväksynnän saatuamme olimme yhteydessä kyseisen yksikön esimiehiin ja kerroimme heille ideamme.

Maaliskuussa 2017 esitimme suunnitelmamme. Tapasimme myös yhteistyökumppanimme, ja esittelimme heille valmiin suunnitelmamme. Yhteisen pohdinnan jälkeen hiioimme suunnitelmamme, ja tarkensimme tutkimusongelmaa, minkä jälkeen lähdimme hakemaan tutkimuslupia. Lupia haimme Essotelta eli Etelä-Savon sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymältä, sillä opinnäytetyökohteemme on Essoten alainen yksikkö. Tutkimuslupia (liite 1) tuli hakea mielenterveys- ja päihdepalveluiden johtajalta sekä johtavalta ylilääkäriltä, sillä haastattelimme sekä asiakkaita että työntekijöitä. Sen lisäksi tarvitsimme erilliset luvat myös jokaiselta haastateltavalta (liite 2).

KUVA 2. Opinnäytetyöprosessi

Varasimme aikaa prosessille noin vuoden verran. Alkuperäinen suunnitelmamme oli valmistua kesän 2017 lopussa, mutta aikataulumme oli kuitenkin suunniteltu joustavaksi (kuva 2). Aikatauluun vaikuttivat keväällä ollut työharjoittelu sekä kesätyöt ja yhteisen ajan puute. Opinnäytetyöprosessi osoittautui myös luultua työläemmäksi, joten työn valmistuminen venyi syksylle 2017. Olimme ottaneet tämän mahdollisuuden huomioon alustavaa aikataulua tehdessämme.

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

9.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia kokemusasiantuntijatoimintaa ja sen käyttöä Etelä-Savon alueella päihde- ja mielenterveystyön esimiesten, kokemusasiantuntijan sekä asiakkaiden näkökulmasta. Tavoitteenamme oli selvittää, toteutuuko toiminnan tarkoitus käytännössä ja onko toiminnassa jotain kehitettävää.

Tutkimuksemme pääkysymykseksi asetimme kysymyksen;

Minkälaisia ovat päihdetyön asiakkaiden, kokemusasiantuntijan ja ammattilaisten kokemukset ja näkemykset kokemusasiantuntijatoiminnasta?

Alakysymykset;

Minkälaisia ovat kokemukset kokemusasiantuntijatoiminnasta kyseisessä paikassa?

Mitä hyötyjä kokemusasiantuntijatoiminnasta on?

Mitä kehitettävää kokemusasiantuntijatoiminnassa on?

Haastattelujen teemat;

Kokemusasiantuntijuus käsitteenä

Kokemusasiantuntijatoiminta

Kokemusasiantuntija työntekijän rinnalla

Kokemusasiantuntijatoiminnan hyödyt

Kokemusasiantuntijatoiminnan kehityskohdat

Pyrimme selvittämään, kuinka haastateltavat kokevat toiminnan, sen käytön, tavoitteet sekä vaikutukset. Halusimme selvittää myös, ovatko eri toimijoiden näkemykset toiminnasta yhdenmukaiset. Teemojen ja alakysymysten avulla pyrimme saamaan vastausta tutkimuksemme pääkysymykseen, jonka pidimme tarkoituksenmukaisesti avoimena. Haastattelujen teemoina toimivat kokemusasiantuntijuus käsitteenä, toiminnan tarkoitus, kokemusasiantuntija työntekijän rinnalla, toiminnan hyödyt sekä kehityskohdat. (Liite 3.)

9.2 Tutkimusmenetelmät

Käytimme opinnäytetyössämme laadullista tutkimusmenetelmää, sillä tarkoituksenamme oli tutkia ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä kokemusasiantuntijatoiminnasta. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä onkin pyrkiä selvittämään tutkittavien näkökulmia, sekä heidän näkemyksiään tutkittavasta aiheesta. Laadullinen tutkimus kehittyy joustavasti tutkimuksen edetessä ja onkin mahdollista, että tutkimusongelma tarkentuu vasta tutkimuksen edetessä. (Kiviniemi 2001, 68.)

Tyypillisiä laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä ovat haastattelu ja havainnointi (Kiviniemi 2001, 68). Opinnäytetyössämme käytimme tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelu onkin Suomessa suosituin tapa kerätä laadullista tietoa ja aineistoa. Kyseessä on tutkijan etukäteen valitsemasta aiheesta käytävä vapaa- muotoinen keskustelu, jota tutkija kuitenkin ohjaa haluamaansa suuntaan. Haastattelun teemat on valittu etukäteen, mutta jokainen haastattelu on yksilöllinen, sillä teemahaastattelusta puuttuu selkeä struktuuri. (Eskola & Vastamäki 2007, 25–27.) Vilka (2015, 124) korostaa, ettei tutkimuksen kannalta ole oleellista teemojen käsittelyjärjestys, vaan tärkeää on mielekkyys vastaajan kannalta.

Teemahaastattelu on mahdollista toteuttaa ryhmä- tai yksilöhaastatteluna (Ronkainen ym. 2014, 116). Yksilöhaastattelun avulla on mahdollista kuulla haastateltavilta oma-kohtaisia kokemuksia ja haastattelussa tarkentavien kysymyksien esittäminen on mahdollista (Vilka 2015, 123). Valitsimme opinnäytetyöhömmme yksilöhaastattelun, sillä tarkoituksenamme oli saada selville yksittäisten henkilöiden kokemuksia ja näkemyksiä kokemusasiantuntijatoiminnasta. Toivoimme myös, että yksilöhaastattelut mahdollistavat paremmin henkilökohtaisten kokemusten jakamisen kuin ryhmässä toteutettavat haastattelut. Haastattelimme kuitenkin esimiehiä yhdessä heidän omasta toiveestaan.

Koimme ryhmähaastattelun toimivan tässä tilanteessa hyvin, sillä he toimivat yhteistyössä ja heidän vastauksensa tukivat toisiaan. Haimme esimiesten haastattelulta myös raameja sekä yleistä tietoa kokemusasiantuntijuudesta, kun taas asiakkaiden sekä kokemusasiantuntijan haastatteluilta henkilökohtaisia kokemuksia, jotka mielestämme tulevat paremmin esille yksilöhaastatteluissa.

9.3 Aineiston keruu

Haastateltavamme valikoituivat työelämäkohteemme perusteella. Valitsimme haastateltavaksi kyseisen yksikön kokemusasiantuntijan ja asiakkaat sekä paikan esimiehet. Haastattelimme siis kahta esimiesasemassa olevaa mielenterveys- ja päihdetyön ammattilaista, yhtä kokemusasiantuntijaa sekä neljää asiakasta. Asiakkaat valikoituivat sattumanvaraisesti paikallaolijoista vapaaehtoisuuteen perustuen. Sovimme etukäteen haastatteluajat ja päivät haastateltavien kanssa. Haastatteluihin osallistumisen onkin oltava vapaaehtoista ja osallistujia olisi hyvä informoida etukäteen haastatteluajankohdasta, tutkimuksen tarkoituksesta sekä toteutuksesta (Eskola & Suoranta 2005, 93).

Haastattelut noudattivat yhteisiä teemoja, mutta tarkat kysymykset rakentuivat haastattelun kohderyhmän perusteella. Jokaiselle haastateltavalle ryhmälle oli suunnattu omat kysymykset, joilla kuitenkin pyrimme hakemaan vastauksia samaan tutkimusongelmaan. Vaikka teemahaastattelulle on tyypillistä vapaamuotoinen keskustelu, jouduimme strukturoimaan haastatteluja melko paljon. Emme saaneet lupaa nauhoittaa haastatteluja, joten päätimme toteuttaa teemahaastattelun puolistrukturoidusti. Puolistrukturoidulle haastattelulle tyypillistä on, että jokaiselta kysytään lähes samat kysymykset, vastausvaihtoehtoja ei kuitenkaan ole, vaan haastateltava saa vastata kysymyksiin omin sanoin (Eskola & Suoranta 2005, 86). Noudatimme tätä periaatetta omissa haastatteluissamme.

Jotta haastattelut onnistuivat, jouduimme tekemään kattavat ja yksityiskohtaiset tutkimuskysymykset sekä monia apukysymyksiä (liite 3). Haasteena teemahaastattelussa voi olla kysymysten asettelu ja muotoilu. Tutkimuskysymyksiä laatiessa tulisi välttää suljettuja kysymyksiä, jotta vastaukset olisivat mahdollisimman kattavia. (Vilkkä 2015, 127–128.) Tutkimuksemme kohderyhmä oli sellainen, että katsoimme joissakin tilanteissa suljettujen kysymysten mahdollistavan vastausten saamisen, minkä jälkeen tarkentavilla kysymyksillä pyrimme hakemaan perusteluja vastauksiin.

Haastattelurunkojen valmistuttua teimme koehaastattelun, jonka avulla mittasimme haastattelun mahdollista kestoa sekä kysymysten toimivuutta. Koehaastattelun jälkeen muokkasimme hieman kysymyksiä sekä lisäsimme apukysymyksiä ja tarkentavia kysymyksiä muistiin haastattelun tueksi. Myös haastattelutilanteen tehtävänjakoa oli hyvä harjoitella etukäteen. Koehaastattelujen avulla voikin pohtia etukäteen käytännön toteutukseen liittyviä asioita (Eskola & Suoranta 2005, 88).

Haastattelupaikakoiksi valikoituivat haastateltavista riippuen heille tutut paikat. Esi- miesten toiveesta haastattelimme heitä heidän työpaikallaan. Kokemusasiantuntijaa sekä asiakkaita haastattelimme tutkimuksemme kohdeyksikössä eräässä ryhmätilassa. Tila oli rauhallinen ja luotu keskustelevalle ympäristöksi. Myös paikan tuttuus loi turvallisuutta haastattelutilanteeseen. Teemahaastattelua tehdessä haastattelupaikan tulisi- kin olla mahdollisimman neutraali, ja virikkeetön. Kalustuksella ja sen asettelulla voi myös olla merkitystä haastattelutilanteeseen. Paikan olisi hyvä olla rauhallinen, jotta keskeytyksiltä vältyttäisiin. Haastateltavan epävarma suhtautuminen tilavalintaan voi osaltaan myös vaikeuttaa vuorovaikutusta. (Eskola & Vastamäki 2007, 29.) Haastatte- lutilanteet olivat turvallisia ja rentoja, sillä valitsemamme haastattelupaikat olivat sekä haastatelluille että meille tuttuja.

Ennen haastatteluja kävimme haastateltavien kanssa läpi tutkimuksemme tarkoituksen, pääkysymyksen sekä haastattelun teemat. Lisäksi pyysimme jokaiselta haastateltavalta kirjallisen luvan haastatteluun ja materiaalin käyttöön tutkimuksessamme (liite 2). Ker- roimme myös mahdollisuudesta vetäytyä tutkimuksesta minä hetkenä tahansa sekä yh- teydenottomahdollisuudesta tutkimuksen aikana lisäkysymyksiä varten. Lisäksi ker- roimme tutkimuksen luottamuksellisuudesta ja materiaalin käsittelystä. Haastattelun yhteydessä on hyvä esittää haastattelulupa sekä kertoa tutkimuksen luottamuksellisu- desta (Eskola & Suoranta 2005, 93).

Haastattelut kestivät noin neljästäkymmenestä minuutista puoleentoista tuntiin hieman vastausajasta sekä täydentävien kysymysten määrästä riippuen. Luonnollisesti ryhmä- haastattelu kesti pisimpään, sillä vastaajia oli useita. Kokemusasiantuntijan haastattelun jouduimme toteuttamaan kahdessa osassa aikataulullisista syistä johtuen. Tämän osoit- tautui kuitenkin eduksi, sillä pystyimme esittämään tarkentavia kysymyksiä ensimmäi- sen haastattelukerran vastauksista.

Dokumentoimme haastattelut haastattelutilanteissa kirjalliseen muotoon tietokoneelle. Alun perin tarkoituksenamme oli nauhoittaa ja litteroida haastattelut, mutta emme saaneet nauhoituslupaa. Päädyimme kirjaamaan haastattelut muistiin haastattelutilanteissa mahdollisimman tarkasti. Haastattelutilanteessa toinen meistä toimi kysymysten esittäjänä ja toinen kirjasi vastaukset sekä mahdolliset lisäkysymykset mahdollisimman tarkasti tietokoneelle. Kysymysten esittäjän tehtäviin kuului myös aktiivinen kuuntelu, lisäkysymysten esittäminen sekä vastausten pääsisältöjen muistiin kirjaaminen. Kirjaajan tehtäviin taas kuului mahdollisimman tarkkaan sanasta sanaan kirjaaminen, sekä haastattelutilanteen rytmittäminen omaan tahtiin sopivaksi.

9.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysivaihetta helpottaaksemme korjasimme ja oikoluimme jokaisen haastattelun välittömästi haastattelutilanteiden jälkeen. Koska meillä ei ollut auditointia haastatteluista, pidimme tärkeänä korjata haastattelut välittömästi, sillä ne olivat vielä molempien tuoreessa muistissa. Oikoluvun yhteydessä kävimme myös yhteistä pohdintaa ja keskustelua haastatteluista ja kirjasimme ajatuksiamme muistiin. Jokainen haastateltava sai vastauksilleen oman värikoodin. Seitsemän haastattelun jälkeen kirjallista materiaalia oli 42 sivua. Tulostimme kaikki haastattelut, jotta niihin oli helpompi tehdä merkintöjä sekä verrata eri haastatteluja toisiinsa. Aineiston tulostamisen onkin todettu aloittelevalla tutkijalla hyväksi keinoksi helpottaa aineiston analysointia (Rantala 2015, 116).

Teemahaastatteluaineistolle tyypillistä on analysoida se teemoittelemalla ja tyypittelemällä esiin nousseiden keskeisten teemojen avulla, mikä helpottaa vastausten saamista (Eskola & Vastamäki 2010, 42–43). Tekemämme haastattelut olivat jäsenneilty haastattelutilanteissa teemojen mukaan, joten lähdimme purkamaan haastatteluja teema kerrallaan. Teemoitteluvaiheessa teemat muokkautuivat ja tarkentuivat oleellisten asioiden ympärille. Teemoittelu tapahtuukin etsimällä jokaisesta haastattelusta tiettyyn teemaan liittyviä asioita (Eskola 2015, 194). Esille nousseiden keskeisten teemojen avulla lähdimme analysoimaan vastauksia.

Aineiston analyysissä aineistoa luetaan, tutkitaan ja pohditaan yhä uudelleen ja uudelleen. Aineiston analyysissä on useita erilaisia tyylejä, mutta aineistoa tulee aina luokitella, tulkita ja vertailla. Analyysiä tehdessä on hyvä pitää jatkuvasti mielessä tutkimuskysymys, teoreettinen viitekehys sekä tutkimuksen tarkoitus. (Rantala 2015, 109, 115.) Analyysiä suorittaessamme palasimme useaan otteeseen tutkimuskysymykseemme ja pohdimme, olivatko esille nostamamme asiat tutkimuksemme kannalta oleellisia. Eskolan (2015, 195) mukaan analyysivaiheessa on tärkeää tehdä haastatteluihin muistiinpanoja ja kirjauksia kiinnostavista ja esille nousevista asioista. Tutustuessamme omaan haastattelumateriaaliimme teimme juuri näin.

Analyysivaiheessa keskeistä on se, että haastattelumateriaaleista nostetaan esille tutkimusongelman kannalta olennainen tieto (Eskola 2015, 196). Tutkimuksessamme päätimme käsitellä tutkimustuloksia teema kerrallaan vertaillen esimiesten, kokemusasiantuntijan ja asiakkaiden haastatteluja keskenään. Eskolan (2015, 198) mukaan aineiston analyysissä on kaksi etenemisvaihtoehtoa. Aineistoa voi tarkastella joko haasteltava kerrallaan käsitellen kaikki teemat tai vaihtoehtoisesti teema kerrallaan käyden läpi jokaisen haastateltavan samanaikaisesti. Tutkimustuloksia läpi käydessämme päätimme ensin purkaa tutkimustulokset auki teemoittain. Liitimme teorian sekä aikaisempia tutkimustuloksia mukaan vasta johtopäätöksissä. Vaihtoehtona olisi ollut liittää teoria jo tutkimustulosten purkuun, mutta emme kokeneet sitä itsellemme mielekkääksi.

10 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia kokemusasiantuntijatoimintaa ja sen käyttöä Etelä-Savon päihde- ja mielenterveystyön ammattilaisten, kokemusasiantuntijan sekä asiakkaiden näkökulmasta. Tutkimuksemme tulokset muodostuivat seitsemän haastateltavan näkemyksistä ja kokemuksista. Tutkimustulokset rakentuivat siis kolmesta eri näkökulmasta, sillä tutkimme kokemusasiantuntijatoimintaa haastatteleamalla kahta johtajistotason työntekijää, yhtä kokemusasiantuntijaa sekä neljää kokemusasiantuntijan kanssa toiminutta asiakasta. Pyrimme tarkastelemaan vastauksia rinnakkain ja vertaamaan eri toimijoiden näkemyksiä keskenään. Vertailevalla tutkimusotteella pyrimme saamaan vastauksia siihen, ovatko eri toimijoiden näkemykset kokemusasiantuntijatoiminnasta yhdenmukaiset.

Halusimme myös selvittää, siirtykö kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus käytäntöön. Jokaiselle haastateltavalle kokemukset ja odotukset kokemusasiantuntijatoiminnasta olivat yksilöllisiä, mutta aineistosta löytyi myös yhtäläisyyksiä. Purimme tutkimustulokset neljän keskeiseksi nousseen teeman avulla. Tuloksissa viittaamme haastateltuaineistoon käyttämällä työntekijöistä merkkejä T1 sekä T2, ja asiakkaista A1, A2, A3, A4. Kokemusasiantuntijaan viittaamme merkillä K.

10.1 Kokemusasiantuntija

Esimiehet määrittivät kokemusasiantuntijan olevan henkilö, jolla on omakohtainen kokemus sairastamisesta ja toipumisesta. Heidän määritelmässään kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan nimenomaan kokemusasiantuntijakoulutuksen käynnyttä henkilöä. Myös kokemusasiantuntijan itsensä määritelmässä korostui omakohtaisen kokemuksen omaamisen lisäksi koulutuksen merkitys, sekä riittävän pitkälle edennyt kuntoutuminen.

T1: Kokemusasiantuntija on tämmönen henkilö, joka on koulutuksen kautta tukemassa mielenterveys- ja päihde - tai millä alalla tahansa - tukemassa näitä asiakkaita sen oman kokemuksen kautta.

T2: Kokemus voi tulla omakohtaisesta kokemuksesta, tai läheisen kokemuksesta. Koulutus on taustalla ja sen kokemuksen kanssa ollaan jo tasapainossa.

K: -- Kyl se on tosissaan tärkeä juttu (koulutus). Mun mielestä ei voi kutsua itseään kokemusasiantuntijaks jos ei oo mitään koulutusta.

Asiakkaat puolestaan määrittivät kokemusasiantuntijan lähinnä omakohtaisten kokemustensa kautta. He pitivät tärkeänä nimenomaan omakohtaisen kokemuksen omaamista sekä jonkinlaisen ongelman läpikäymistä. Osan kohdalla määrittely tapahtui pelaamalla kokemusasiantuntijan kokemuksia heidän omien kokemustensa kautta. Asiakkaat eivät korostaneet koulutuksen tärkeyttä, vaan painottivat kokemusta, mutta koulutuksesta kysyttäessä kaksi näki sen olevan tärkeä osa kokemusasiantuntijuutta. Toiset kaksi eivät taas pitäneet koulutusta niin oleellisena, tai nähneet sen olevan merkityksellistä.

A3: *Jotakin semmosta kun kokee sen henkisen onnettomuuden. Nii sit sen osaa selvittää sen tilanteen sille toiselle ihmiselle miten siitä tilanteesta pääsee pois kun on itse käynyt sen läpi. Niin tietää mitkä asiat toimii ja mitkä ei.*

A1: *No mä käsittäisin sen niin, että se ois - no alkoholista - niin voi sanoa kymmenien vuosien kokemus siitä alkoholista ja sen haittapuolista.*

A4: *Miä oon sitä mieltä et jos lähetään kokemusasiantuntijaks, nii sen pitää olla aikasemmin ollu tämmösessä tilanteessa. Sitte sitä voi sanoo kokemusasiantuntijaks. Ei sieltä koulunpenkiltä saa sitä koulutusta.*

Kaikki haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että kokemusasiantuntijan oma kuntoutuminen on edennyt tarpeeksi pitkälle, jotta voi toimia kokemusasiantuntijan tehtävissä. Vastauksissa korostui se, että kokemusasiantuntijalla on erilaisia, kokemuksen kautta karttuneita keinoja ja työkaluja, joilla on mahdollista auttaa muita samassa tilanteessa olevia.

T1: *Prosessi ei itsellä voi olla semmosena aktiivisena. Pähdeongelma esimerkiksi on semmonen, että siitä kuntoudutaan jatkuvasti ja se on kokoajan mukana sen ihmisen elämässä. Mutta se prosessi pitää olla vakiintunut, että pystyy olemaan tukena muille.*

K: -- *Ei ihan voi olla siinä kuntoutumisvaiheessa. Koska jos kuntoutuminen on pahasti kesken ja lähet puhumaan niin sit tulee niitä mielitekoja.*

A4: -- *Se on kuitenkin pääsy siinä elämässä eteenpäin.*

Kysyttäessä kokemusasiantuntijan roolista (kuntoutuja/vertainen/työntekijä/joku muu), sekä esimiehet että kokemusasiantuntija itse määrittivät roolin tällä hetkellä olevan epäselvä. He kuitenkin toivoivat, että kokemusasiantuntija voisi olla ammattilaisen rinnalla toimiva tasavertainen työntekijä. Esimiesten vastauksista ilmeni kuitenkin myös se, että kokemusasiantuntijan roolia kuntoutujana ei saa unohtaa. Kokemusasiantuntija itse viittasi oman roolinsa vaihtelevan riippuen siitä, kuka sitä tarkastelee. Esimerkiksi työntekijät saattavat pitää häntä kuntoutujana tai työntekijänä, asiakkaat taas usein vertaisena. Kokemusasiantuntijan rooliin voi vastauksien mukaan mahdollisesti vaikuttaa

myös paikka, jossa kokemusasiantuntija työskentelee. Esimerkiksi päiväkeskuksessa rooli voi olla vertainen, kun taas vastaanottotyössä työntekijän rooli voi painottua.

T1: Tuo ongelmaa tämmönen epäselvä tilanne heidän osaltaan. Haluaisin nähdä työntekijänä. Pitää kuitenkin muistaa, että päihdeongelmanien on aina kuntoutuja. 20 vuotta raittina ei takaa sitä että ei ratkea.

K: Se on ihan kiinni työntekijästä. Osa ajattelee että on kuntoutuja, osa ajattelee että on rinnalla kulkeva työntekijä. - - Mutta on se ero siinä, että on kuitenkin se vertaisuus siinä.

Kaikki asiakkaat mainitsivat kokemusasiantuntijan rooleista vahvimaksi vertaisuuden. Yksi viittasi kokemusasiantuntijan olevan hyväntekijä. Yksi asiakas sanoi kokemusasiantuntijan olevan kaikkia näitä rooleja (kuntoutuja/vertainen/työntekijä), mutta piti itse tärkeimpänä vertaisuutta. Kokemukseen vertaisuudesta vaikuttaa kuitenkin asiakkaiden sekä kokemusasiantuntijan mielestä kokemusten samankaltaisuus. Yksi asiakkaista ei mieltänyt kokemusasiantuntijaa niin vahvasti vertaisena kuin muut, sillä samankaltaiset kokemukset puuttuivat.

A1: Mä nään vertaisena kokemusasiantuntijan. Se tässä on kaikkein tärkeintä, vertaistuki.

K: Se ihminen näkee että joku muukin on siitä selvinnyt. Ja pystyy kertomaan niitä omia kokemuksiaan ja tuomaan esiin erilaisia vaihtoehtoja. Ja usein kun on samantlaiset taustat niin se antaa yhtymäkohtia. Et se ihminen ei oo yksin niitten asioiden kanssa.

A3: Esimerkiksi kun minullakin asia on henkinen, niin en ihan sillee pysty auttamaan vaikka rikollisia siltä alueelta ulos.

10.2 Kokemusasiantuntijatoiminta

Kokemusasiantuntijatoiminnan tärkeimmiksi tarkoituksiksi esimiehet nimesivät ennakkoluulojen hälventämisen, kohderyhmän eli päihde- ja mielenterveyskuntoutujien osallisuuden lisäämisen sekä asiakaslähtöisempien ja matalamman kynnyksen palveluiden

tuottamisen. Myös kokemusasiantuntijan näkemyksenä toiminnan perimmäisiksi tarkoituksiksi oli tiedon levittäminen, asiakkaiden auttaminen sekä parempien asiakaslähteisempien palveluiden luominen päihde- ja mielenterveystyöhön.

T1: Pyrkimys siihen että pystytään kaikki mahdollinen apu ihmisille antamaan.

K: Pystyy miettimään asiakkaidenkin kulmista epäkohtiakin, että miten sais joustavammaks, ja niin, että ne ois asiakkaiden mielestä parempia. (palvelut)

Esimiehet sekä kokemusasiantuntija määrittivät laajasti kokemusasiantuntijan konkreettisia tehtäviä. He tarkastelivat kokemusasiantuntijatoimintaa laajana kokonaisuutena osana sosiaali- ja terveystyöpalveluiden palvelujärjestelmää. He kuitenkin nostivat myös esille kokemusasiantuntijatoiminnan tehtävien puutteellisen valtakunnallisen linjauksen. Kokemusasiantuntijan tehtäviksi määriteltiin esimerkiksi tapahtumissa, koulu- ja tilaisuuksissa mukana oleminen ja niissä kokemuksen sekä tiedon jakaminen. Lisäksi myös asiakastyö, esimerkiksi työparityöskentelyä, ryhmien vetämistä sekä keskusteluapuna nostettiin esille. Esimiehet sekä kokemusasiantuntija korostivat myös suunnittelu- ja arviointityötä sekä palveluiden kehittämistä osana kokemusasiantuntijan tehtäviä.

T1: Niitähän (tehtäviä) ei missään oo silleen meillä täällä määritelty, ne on tapauskohtaisesti. -- Ryhmien vetämistä, tapahtumissa mukana olemista, rinnalla kulke- mista.

T2: -- Myös ihan päätöksentekoon ja suunnitteluun

Asiakkaat nimesivät toiminnan keskeisimmiksi tarkoituksiksi vertaisten auttamisen sekä uudenlaisen toimintatavan tuomisen mielenterveys- ja päihdetyöhön. Asiakkaiden mielestä kokemusasiantuntijatoiminnan avulla on mahdollista tuoda toivoa kuntoutumisesta sekä saada uusia vaihtoehtoja ja näkökulmia perinteisen työntekijä-asiakasmallin rinnalle.

A3: Varmasti pyritään elämänlaadun parantamiseen ja jos toinen on pulassa niin hänen toiminnan parantamiseen.

A4: Se nyt voi olla semmonen tukihenkilö, joka opastaa jonkun toisen palvelun pariin.

Asiakkaat määrittivät kokemusasiantuntijan konkreettisia tehtäviä omien kokemustensa kautta. Pääsääntöiseksi tehtäväksi nähtiin vertaisten tukeminen ja keskusteluapu sekä neuvonantajana toimiminen. Asiakkaat mielsivät kokemusasiantuntijatoiminnan ensisijaisesti olevan nimenomaan asiakastyötä. Laajempi kokemusasiantuntijoiden tehtävien tarkastelu, kuten palveluiden suunnittelu, arviointi ja kehittäminen, vaativat joidenkin kohdalla lisäkysymysten esittämistä. Kaikki kokivat, että palveluita on mahdollista kehittää kokemusasiantuntijoiden avulla ja kokemuksen ja tiedon jakaminen nähtiinkin tärkeimmäksi keinoksi. Kokemusasiantuntijan tehtäviin kuuluu myös palveluista kertominen sekä niiden pariin opastaminen.

A1: Kyllä koen vertaistuellisena henkilönä kokemusasiantuntijan, että pystyy tukemaan ihmisten raittiutta. Just näissä ryhmissä, ja täällä ollessa, että on täällä samassa perheessä mukana.

A4: No kyllä se varmaan omalta osallaan voi, mut eihän se ihan mahottomasti voi. - - Niihän sitä voi tehdä joka työssä et jos huomaa jonkun virheen tai asian niin sanoo sitten ylemmälle taholle.

Kysyessämme asiakkaiden henkilökohtaisia kokemuksia kokemusasiantuntijatoiminnan käytöstä kyseisessä paikassa, kokemukset olivat positiivisia. Kaikki asiakkaat kokivat hyvänä asiana sen, että kyseisessä paikassa toimii kokemusasiantuntija. Asiakkaat olivat saaneet kokemusasiantuntijalta keskusteluapua, vertaistukea, näkökulmia kuntoutumiseen, tukea raittiuteen sekä motivaatiota tapahtumiin osallistumiseen. Kaikkien asiakkaiden mielestä kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus on toteutunut kyseisessä paikassa.

A4: Mut onhan se voinu, et miä oon saanu jotai uutta näkökulmaa siiheki (raittius) asiaa. Mut eihä semmosta mittaria oo. Tuua uusia näkökantoja, ja onhan se voinu olla mullekin vaikka hyödyks et saa semmosta mitä miä en oo välttämättä huomannu.

A2: Täs on ollu juttu tukea ja niinku sanoin et on houkutellu mukaan lähtemään eri tapahtumiin mikä ois jääny itteltä ja kestäny pitemmän aikaan, ja ois ollu et pitäis pitäis. Kun se tulee että nyt mennään, niin sit rupee samantien tekee jotai eikä se siirry huomiseen.

Myös kokemusasiantuntijan mukaan kokemusasiantuntijatoiminta kyseisessä paikassa on tuonut asiakkaille uskoa parempaan ja toiminta on monille asiakkaille hyvin merkityksellistä. Myös kokemusasiantuntijalle itselleen toiminta on ollut tärkeää, sillä oman kokemuksen jakaminen on ollut voimaannuttavaa sekä tukenut omaa raittiutta. Lisäksi hän uskoo, että toiminta on tuonut henkilökunnalle uudenlaisia näkökulmia sekä näkyvyyttä kyseenomaiselle paikalle.

K: Oon ite huomannu et se on ollu monelle tosi tärkee juttu, ku ne on syyttäny koko elämänsä itteensä siitä, et on heikko ihminen. Se helpottaa niitä hirveesti kun ne ymmärtää sen, että se on sairaus ja sit ne pystyy lähtee toipumaan.

Jokainen haastateltava piti mahdollisena, että kokemusasiantuntijuutta voisi hyödyntää lähes kaikkialla. He eivät rajanneet toimintaa vain julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toiminnaksi, vaan kokivat, että sitä tulisi käyttää kaikilla sektoreilla monipuolisesti. Kaikkien mielestä toimintaa pitäisi lisätä ja hyödyntää enemmän eri paikoissa ja tehtävissä.

T2: Ihan missä vaan, en tiedä missä ei vois toimia.

K: Missä vaan mihin voi kouluttautua. Itä näen että varsinkin päihdepuolella se ois tosi tärkeetä käyttää enemmän.

A2: Ois hyvä jos ois vähän joka taholla. Kun ihmiset hakeutuu erilaille eri paikkoihin. Toiset haluaa yksityisille, et ne ei tuu näihin kaupungin pitämiin, toiset menee tottumuksesta johonkin yhteisöön olemaan. Niin ois hyvä että ois vähän joka puolella saatavilla.

10.3 Kokemusasiiantuntija työntekijän rinnalla

Kysyttäessä kokemusasiiantuntijan roolia ja tehtäviä työntekijän rinnalla, määrittivät esimiestason työntekijät kokemusasiiantuntijan tehtäväksi täydentää ammattilaisen osaamista kokemuksen pohjalta. Esimiesten näkemys on, että kokemusasiiantuntija toimii tiedonvälittäjänä ja tulkkina puolin ja toisin. Kokemusasiiantuntija voi sanoittaa viranomaiskieltä asiakkaalle sekä asiakkaan näkemyksiä ja kokemuksia viranomaisille oman kokemuksensa avulla. Ammattilainen ja kokemusasiiantuntija täydentävät toinen toisiaan ja toiminnasta hyötyvät erityisesti asiakkaat.

T2: - - Kumpikaan ei pärjää ilman toista. Voidaan ajatella, että pärjätään, mutta molemmat täydentää toisiaan niin hyvin ja siitä on hyötyä erityisesti sille asiakkaalle.

T2: Tietyllä tavalla toimii tulkkina ja sanottaa niitä asioita. Puolin ja toisin. Jos ammattilainen ei pysty siihen, ja ei ole sitä omakohtasta kokemusta, niin kokemusasiiantuntija pystyy sanottamaan. Ja sanottaa ammattilaiselle niitä asiakkaan asioita.

T1: - - Oli hyvin sanottu, että toimii tulkkina siinä välillä. Hän voi tulkata työntekijän asioita asiakkaalle yhtäläillä.

Esimiesten mielestä kokemusasiiantuntijoiden mukaan ottaminen madaltaa palveluiden kynnystä, ja työntekijän rinnalla toimiminen tuo uusia mahdollisuuksia työhön. Kokemusasiiantuntijan tehtävä on toimia asiakkaan rohkaisijana, jotta kontaktin ottaminen työntekijään madaltuisi. Työntekijälle kokemusasiiantuntija puolestaan voi tuoda toivoa vaikeisiin tilanteisiin, joissa usko asiakkaaseen ja omaan työhön horjuu.

T2: Jos itse työskentelisin ammattilaisena ja ois kokemusasiiantuntija sinä rinnalla, niin kyllä se antaa paljon mitä ei koulussa opi.

T1: Kyllähän ammattilainenkin tukee ja kulkee rinnalla ja tsemppaa ja antaa tietoa ja etsii palveluita niin kun tekee kokemusasiiantuntijakin. Mutta se ero on siinä, että

hän (ammattilainen) välittää tietoa mitä hän on kuullut tai lukenut, kun taas kokemusasiantuntija on ihan elävä esimerkki, että sitä toivoa on.

T2: - - Monesti ammattilainen nähdään haittana, että ”mitä sä tuut mulle sanomaan kun et sä tiiä”. Siinä sen kokemuksen tuominen siihen rinnalle niin voi auttaa sen askeleen eteenpäin.

Kokemusasiantuntijan mukaan rooli ja tehtävä työntekijän rinnalla olisi toimia työparina. Kokemusasiantuntijan ja työntekijän välinen yhteistyö mahdollistaa tehtävien jakamisen sekä toiminnan paremman suunnittelemisen. Kokemusasiantuntijuuden käyttö työntekijän ammatillisuuden rinnalla antaa myös asiakkaalle mahdollisuuden valita itselleen sopivampia vaihtoehtoja. Myös kokemusasiantuntija korosti esimiesten mainitsemaa vastavuoroisuutta kokemusasiantuntijan ja työntekijän välillä, mikä voi mahdollisesti lisätä molempien ammatillisuutta. Kokemusasiantuntijan mukaan luottamussuhteen tulee olla kunnossa, jotta työnteko onnistuu.

K: Se on vähän, ja näen että se ois työparimallina. Just se, että sitä pystyy miettimään, et kumpi hoitaa minkäkin asian. - - Se luottamus pitää pysyä kumminkin päin. Ja se on niin, että luottamussuhde pitää olla kunnossa että pystyy tekemään töitä.

Kaikki neljä asiakasta painottivat kokemusasiantuntijan tehtävien työntekijän rinnalla olevan keskusteluapu sekä asiakkaiden tukeminen. Yksi asiakkaista ei pitänyt kokemusasiantuntijan työntekijän tehtävien tai roolien välillä eroa, vaan kuvaili tehtävien olevan samanlaiset. Kaikki asiakkaat myös kokivat, että kokemusasiantuntijalle on helpompi puhua omista kokemuksista ja arjen ongelmista, kuin työntekijälle, sillä kokemusasiantuntijalla on samankaltainen kokemus. Työntekijälle asiakkaat puolestaan puhuisivat mieluummin virallisista asioista.

A2: Emmä nyt käsitä et siinä mitään eroa pitäis olla. Et ihan samalla lailla ne pystyy mun mielestä käsittelemään ja hoitamaan. Vähän erilaisista lähtökohdista lähtee niitä hoitaman.

A4: No omista kokemuksista miä voisin puhua sille kokemusasiantuntijalle ja sitte enemmän tämmöselle viralliselle puolelle menis sen virkailijan kanssa. Vaikka kyllähän tietysti sille työntekijällekin voi puhua. Mut siinä on kuitenkin aika vissi ero.

Kaikkien haastateltujen mielestä palveluiden suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä kokemusasiantuntijan tehtävä työntekijän rinnalla on välittää tietoa omista sekä muiden asiakkaiden kokemuksista. Näin ollen palvelun käyttäjien ääni tulee paremmin kuuluviin ja asiakasosallisuus palveluiden suunnittelussa ja arvioinnissa kasvaa. Kokemusasiantuntija on lähellä sekä asiakasta, että työntekijöitä, joten asiakkaiden kokemusten vieminen päättäjien tietoon on helpompaa.

T2: - - Olisi mielenkiintoista kun ryhmissä varmasti keskustellaan palveluista, niin kyllä minä palveluiden järjestäjänä haluaisin tietää mikä se kokemus niistä on.

A4: Tottakai ois kun sehän vois kertoa niistä omista kokemuksista, et minkälaista apua hän on silloin tarvinnut. Tai työn aikana, et mitä hän on silloin huomannu, et mitä porukka kaipaa. Kyllä se miusta se ois yheltä osaltaan alan asiantuntija, ja varsinkin käytännön alalta.

10.4 Kehityskohdat

Esimiehet ja kokemussiantuntija nostivat yhdeksi keskeiseksi kehityskohdaksi kokemusasiantuntijan roolin sekä tehtävänkuvan valtakunnallisen määrittämisen ja virallistamisen. Epäselvä rooli ja tehtävänkuva vaikuttavat suoranaisesti moniin asioihin, kuten kokemusasiantuntijan oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Kokemusasiantuntijat eivät kuulu valtakunnallisesti työehtosopimusten piiriin, ja tämä taas vaikuttaa esimiesten mukaan suoraan esimerkiksi tasavertaisuuteen palkkauskäytänteissä, työterveydessä sekä tietosuoja-asioissa. Myös kokemusasiantuntija toivoi valtakunnallista yhdenmukaistamista kokemusasiantuntijatoiminnan käytännöissä.

T1: -- Että tulis että kuuluvat työehtosopimuksen piiriin, ja tulis yhtäläiset käytännöt, mitä kautta tulis oikeudet mutta myös velvollisuudet. Se helpottaisi myös työnantajan näkökulmaa.

K: Et esim. koulutkin käyttää asiantuntijoita ja heille he maksaa palkkioita, mut kokemusasiantuntijoille ei maksa. Mä en käy koululla rahan takii puhumassa, mut tiedän ihmisiä, et kun oot pitkää tehny sitä työtä, niin se antaa vähän palkintoo siitä työstä.

Keskeiseksi kehityskohdaksi sekä kokemusasiantuntijan, että esimiesten mielestä nousi myös koulutuksen kehittäminen ja yhdenmukaistaminen. Kokemusasiantuntija nosti esille näkökulman, että kokemusasiantuntijakoulutusta tulisi kohdentaa kohderyhmän mukaan (päihde/mielenterveys/rikos/väkivalta). Kokemusasiantuntijan mukaan tämä mahdollistaisi yhteen aihealueeseen syventymisen. Esimiehet pitivät tärkeänä myös palveluiden tuottajien mukaan ottamista koulutuksen suunnitteluun, jolloin koulutuksen sisältöön pääsisivät vaikuttamaan kokemusasiantuntijoiden kanssa toimivat tahot.

T2: Yhessä tehtäis palveluntuottajien kanssa koulutusta. Yhen ainoan kerran olen ollut mukana, se on ollut ainoa kosketus kokemusasiantuntijakoulutukseen.

Vaikka asiakkaat eivät kehityskohtia kysyttäessä suoraan maininneet toiminnan virallistamista ja selkiyttämistä tai koulutuksen tärkeyttä, nousi haastatteluaineistoista kuitenkin yhdenmukaisuuksia esimiesten ja kokemusasiantuntijan vastauksiin nähden. Asiakkaat toivoivat, että kokemusasiantuntijatoiminnan tulisi olla tarkkaan suunniteltu ja mietitty kokonaisuus, jotta toiminnasta saisi kaiken hyödyn irti. He myös toivoivat, että kokemusasiantuntijuuden käyttöä mietittäisiin eikä toimintaa lähdetäisi viemään eteenpäin keskeneräisenä. Monet myös arvostivat kokemusasiantuntijan ammattitaitoa ja toivoivat, että kokemusasiantuntijana toimiva henkilö olisi osaava.

A3: --Sen pitäis olla loppuun asti viety juttu ja harkittu tarkkaan. Siitä ei niin hirveesti oo hyötyä, tai no aina on tietysti hyötyä, mutta että ei tekis semmosia puoliksi tehtyjä asioita.

A2: Eikös ne pyri lisäämäänkin tuota koulutusta niin mä käsitin. Se on kyllä tärkeätä työtä tuo kattien (kokemusasiantuntijoiden) kouluttaminen.

Esimiehet sekä kokemusasiantuntija toivovat, että kokemusasiantuntijat otettaisiin valtakunnallisesti mukaan sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmään. Kokemusasiantuntijatoiminnan lisäämisellä olisi mahdollista myös madaltaa mielenterveys- ja päihdepalveluiden kynnystä. Kokemusasiantuntija itse toivoi tulevaisuudelta myös laajempaa kenttää toimia ja toteuttaa toimintaa, sekä vapautta tehdä omaa työtään. Erityisesti hän korosti toivetta työparimallin ja asiakastyön lisäämisestä.

T1: Kun ihminen lähtee päihdeongelmaan hakemaan apua, niin siinä on paljon ammattilaisia moniammatillisessa yhteistyössä tukemassa ja etsimässä ratkaisuja. Josain vaiheessa niitä aletaan rajaamaan ja keventävään ja jättämään pois. Kokemusasiantuntija voisi olla semmoinen joka voisi pitempään olla siinä rinnalla ja kannatella sitä ihmistä.

K: Varmaan just sitä ei käytettäis työparimallina, ja sitä tavallaan, että se otettas mukaan sote järjestelmään täysin. Ei sen oo tarkoitus keltään viiä töitä vaan että toisia näkökulmia tähän hommaan.

Erilaiset asennekysymykset ovat edelleen yhtenä haasteena kokemusasiantuntijatoiminnassa. Ennakkoluulot ja -asenteet mielenterveys- ja päihdekuntoutujia sekä asiakkaita kohtaan ovat vielä nykypäivänäkin ongelmana. Esimiesten sekä kokemusasiantuntijan mukaan ennakkoluuloja joutuu kohtaamaan myös päihde- ja mielenterveysalan ammattilaisilta. Kokemusasiantuntijan mielestä työntekijöiltä voi olla vaikea saada luottamusta, ja aiemman päihdeongelman tuomasta leimasta voi olla vaikea päästä eroon. Lisäksi myös tasavertaiseksi työntekijäksi tuleminen koettiin haasteeksi.

T2: Ja asenteeseen voi sanoa et sitä on todella paljon myös mielenterveys- ja päihdealan ammattilaisilla.

K: - - Tuplasti saan tehdä taustan takia hommia. Et monet ajattelee, et oon vaan se vertainen tai vertaistuki.

Esimiesten mukaan juuri kokemusasiantuntijuus on yksi tapa vaikuttaa yleisiin ennakkoluuloihin ja asenteisiin. Ottamalla kokemusasiantuntijat mukaan työelämään, ja välittämällä tietoa heidän avullaan päihde- ja mielenterveysongelmista, pystytään asenteisiin vaikuttamaan.

T1: Tarvitaan vielä paljon asennemuutosta. Viime vuosina on tapahtunut paljon myönteiseen suuntaan. Mutta tarvitaan paljon lisää ja tää on se yks keino, että heidät hyväksytään tekemään työtä näiden ihmisten kanssa.

Kokemusasiantuntijatoiminnasta tiedottamista pitäisi haastattelujen perusteella lisätä. Jokainen asiakas koki, että toiminnasta tulisi Etelä-Savon alueella tiedottaa enemmän.

Osalle asiakkaista yksikön toimintaa oli markkinoitu nimenomaan kokemusasiantuntijuuden avulla. Kaksi asiakkaista ei ollut yksikköön tullessaan tietoisia yksikössä toimivasta kokemusasiantuntijasta. Yksi asiakas ei myöskään ollut tietoinen, että kokemusasiantuntijoita käytettäisiin missään muualla. Myös esimiesten ja kokemusasiantuntijan mielestä tiedottamista tulisi lisätä. Kokemusasiantuntijan mielestä tiedon jakaminen kokemusasiantuntijuuden käytöstä voisi tuoda lisää asiakkaita palveluiden piiriin.

A1: Minusta se on vähän huono, nyt kun rupesin miettimään, niin eihän siitä kovinkaan paljon tiedoteta. Enhän mä tiä miten paljon työntekijät puhuu tuolla kylillä. Joo siinä voi olla pien aukko.

Esimiesten sekä kokemusasiantuntijan vastauksia sivuten myös asiakkaat korostivat vastauksissaan heille merkityksellisiä ja tärkeitä asioita, kuten toiminnan lisäämistä ja sen jatkuvuutta. Vastauksista nousi esille se, että kokemusasiantuntijatoimintaa tulisi olla tarjolla mahdollisimman monessa eri paikassa, sillä toiminta on koettu hyväksi. Toiminnan lisäämisessä on kuitenkin muistettava maltillisuus. Esimiesten mielestä toimintaa tulee kehittää pienin askelin, harkitusti ja maltillisesti, jotta toiminta ei kadota merkitystään. Yhteenvetona mielestämme tärkeimmäksi tulevaisuuden toiveeksi kaikkien haastateltujen osalta nousi kokemusasiantuntijuuden käytön lisääminen erityisesti Etelä-Savon alueella, mutta myös valtakunnallisesti.

A2: - - Ainakin että se jatkuis ja toivottavasti vähän laajempaan. Et ois niitä (kokemusasiantuntijoita) sitten enemmänkin käytettävissä.

T1: Sitä toivon, että kun virallistetaan, kun yleensä tulee semmonen ryntäys. Toivon, että homma pysyy hanskassa. Ettei se sit levähtäis ja yks kaks miellä on kokemusasiantuntijoita jotka ei siihen kykene.

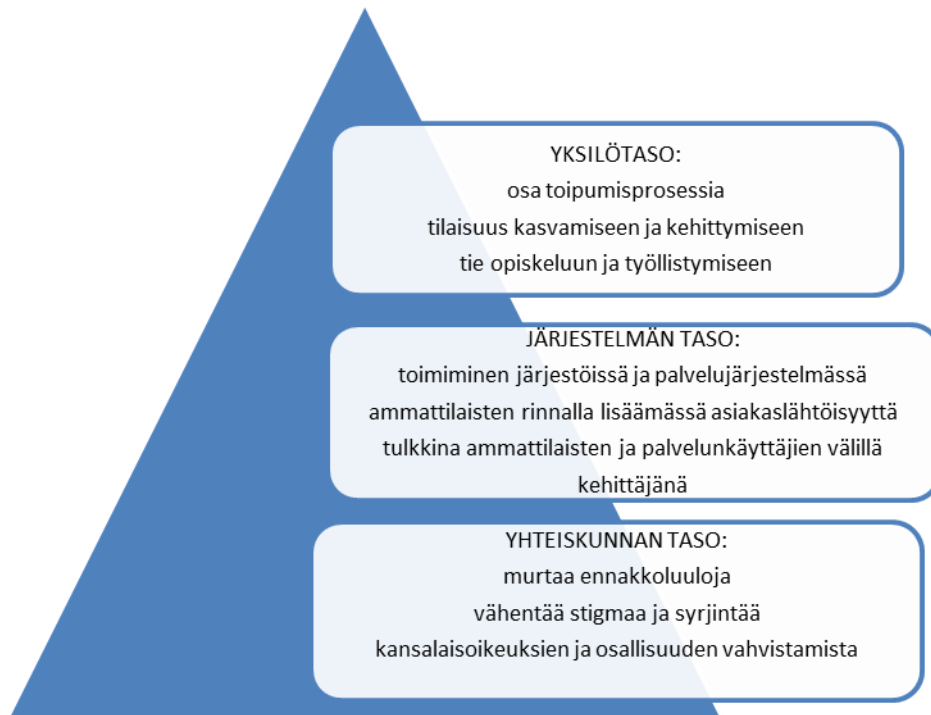
K: Isoimmista kaupungeissa on paljon laajemmalti se, kun sit taas täällä ollaan vasta vähän alussa.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia kokemusasiantuntijatoimintaa ja sen käyttöä päihde- ja mielenterveystyön ammattilaisten, kokemusasiantuntijan sekä asiakkaiden

näkökulmasta Etelä-Savon alueella. Tavoitteenamme oli selvittää, toteutuuko toiminnan tarkoitus käytännössä, ja mitä kehitettävää toiminnassa on. Pyrimme selvittämään, kuinka haastateltavat kokevat toiminnan, sen käytön, tavoitteet ja vaikutuksen, sekä saamaan tietoa ja vastauksia siihen, ovatko eri toimijoiden näkemykset toiminnasta yhdenmukaiset. Pyrimme etsimään tutkimuksemme avulla merkityksellisiä asioita sekä kehityskohtia, jotta toimintaa voitaisiin kehittää Etelä-Savon alueella tai jopa valtakunnallisesti.

KUVA 3. Kokemusasiantuntijuus: Kolme tasoa (Puumalainen 2016)

Johtopäätöksissä nostamme esille, että kokemusasiantuntijuudesta on hyötyä monella eri tasolla. Kuvaan 3 olemme koonneet Puumalaisen (2016) määritelmät kokemusasiantuntijuuden kolmesta tasosta. Kuvasta ilmenee, että kokemusasiantuntijuuden hyödyt ovat nähtävissä sekä yksilö, järjestelmä että yhteiskuntatasolta. Tutkimuksemme tulokset tukevat tätä kolmen tason määrittelyä, ja haastateltavat nostivat esille kuvassa olevia hyötyjä. Toimintaa tulisi kuitenkin vielä kehittää sen monilla eri osa-alueilla. Kokemusasiantuntija-termi sekä rooli tulisi määritellä selkeästi, toimenkuvaa työntekijän rinnalla tulisi linjata ja tarkentaa, jotta toiminnasta saataisiin kaikki mahdollinen hyöty irti. Kokemusasiantuntijoiden roolia suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyössä ei tule myöskään unohtaa. Lisäksi toiminnan käyttöä tulisi laajentaa ja käyttää monipuolisesti, sekä lisätä toiminnasta tiedottamista selvästi nykyistä enemmän.

Käsitteenä kokemusasiantuntijuus oli kaikille haastatelluille tuttu. Esimiehet sekä kokemusasiantuntija määrittivät kokemusasiantuntijuuden käsitteenä oppikirjamaisesti ja virallisesti. Vastauksista korostui se, että heillä on koulutuksen pohjalta saatua tietoa kokemusasiantuntijuuden määrittelystä. Huomionarvoista on, että myös jokainen asiakas osasi määritellä termin kokemusasiantuntija. Asiakkaiden määritelmä kokemusasiantuntijuudesta muotoutui pääasiassa heidän omien kokemustensa pohjalta. Mielestämme tämä voi kertoa siitä, että asiakkaat määrittivät kokemusasiantuntijuuden sitä kautta, mikä heille itselleen on merkityksellistä toiminnassa. Kaikki painottivat kokemusasiantuntijuudessa suhteellisen pitkälle edennyttä kuntoutumista, jotta kokemusasiantuntijana toimiminen mahdollistuu. Myös Jankko (2008, 103) on tutkimuksessaan saanut selville, että kokemusasiantuntijan on oltava kuntoutumisensa kanssa tasapainossa, jotta hän kykenee auttamistyöhön.

Kokemusasiantuntijoiden roolit, vastuut sekä asemat ovat edelleen hyvin vaihtelevia (Hietala & Rissanen 2015, 7; Ropponen 2011, 56). Myös oma tutkimuksemme tukee aiemmista tutkimuksista saatua tietoa siitä, että kokemusasiantuntijuutta, sen rooleja ja tehtäviä tulee kehittää selkeämmäksi. Esimerkiksi kokemusasiantuntijan rooli työntekijän rinnalla on vielä epäselvä. Tutkimuksessamme kolme eri haastatteluryhmää määritteli kukin kokemusasiantuntijan rooleja sekä odotuksia niistä omasta näkökulmastaan. Virallistamisen myötä kokemusasiantuntijan oikeudet ja velvollisuudet täsmentyisivät. Tämä helpottaisi paitsi työnantajaa ja kokemusasiantuntijaa itseään, niin myös asiakkaiden ja työntekijöiden tapaa suhtautua häneen. Kokemusasiantuntijan rooleja on mahdollista selkeyttää tulevaisuudessa tutkimus- ja kehittämistyöllä sekä lainsäädännön uudistamisella (Hietala & Rissanen 2015, 7).

Myös kokemusasiantuntijakoulutus liitettiin kokemusasiantuntijuuteen termiä määriteltäessä. Koulutus on vahva osa kokemusasiantuntijuutta, ja tulosten mukaan sitä tulisi kehittää, kohdentaa ja lisätä valtakunnallisesti. Koulutuksen suunnittelua, sisältöjä sekä toteutusta tulisikin miettiä maanlaajuisesti (Kolehmainen 2015, 2). Koulutusta tulisi kehittää niin, että siitä olisi mahdollista saada paras hyöty irti. Esimerkiksi työnantajien mukaan ottaminen koulutuksen sisältöjen suunnitteluun toisi työelämän lähelle kokemusasiantuntijoita jo koulutusvaiheessa. Esiin nousi myös näkökulma siitä, että koulutukseen osallistuvien taustoilla (päihde/mielenterveys/rikollisuus ym.) tulisi olla merkitystä koulutuksen sisältöön nähden. Mielestämme tämä voisi mahdollistaa sen, että jo-

kainen voisi löytää itselleen merkityksellisiä vertaiskokemuksia. Yleensä ongelmat eivät kuitenkaan ole tarkkarajaisia, joten jäämme pohtimaan olisiko yksi vaihtoehto käsitellä koulutuksen aikana monia eri näkökulmia.

Kokemusasiantuntijatoiminnalla pyritään moninaisiin tavoitteisiin, joiden taustalla on pyrkimys vaikuttaa päihde- ja mielenterveysongelmaisten asemaan sekä heihin kohdistuviin asenteisiin valtakunnallisesti (Ropponen 2011, 55). Tutkimuksessamme keskeisimmiksi toiminnan tavoitteiksi nousivat ennakkoluulojen hälventäminen, päihde- ja mielenterveyskuntoutujien osallisuuden lisääminen sekä asiakaslähtöisempien palveluiden kehittäminen ja tarjoaminen asiakkaille. Nämä ovat myös terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen määrittelemiä kokemusasiantuntijuuden tavoitteita kansallisessa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa (Rissanen 2015, 246). Näihin tavoitteisiin pyritään erilaisilla kokemusasiantuntijan tehtävänkuvilla. Konkreettiset tehtävät voivat olla hyvin moninaisia aina tiedon levittämisestä asiakastyöhön ja kehittämis- sekä arviointitehtäviin. Tulosten perusteella valtakunnallinen tehtävien määrittäminen olisi tärkeää. Tämän lisäksi tärkeää olisi myös paikkakohtaisesti määrittellä kokemusasiantuntijan tehtävät kyseisessä paikassa, jotta tehtäväkuva pysyy selkeänä.

Kokemusasiantuntijan roolia työntekijöiden rinnalla tulisi kehittää ja lisätä, jotta toiminnasta saataisiin tarvittava hyöty irti sekä asiakkaille, kokemusasiantuntijoille sekä ammattilaisille. Tärkeimmäksi välineeksi yhteistyön toimimisen kannalta nousi molemminpuolinen luottamus työntekijöiden sekä kokemusasiantuntijoiden välillä. Tämän lisäksi tarvitaan kuitenkin myös kokemusasiantuntijatoiminnan virallistamista, yhdenmukaistamista, sekä palkkauskäytänteiden linjaamista. Myös Kolehmainen (2015,80) näkee kokemusasiantuntijuuden toimintakentän sekä palkkauskäytänteet yhtenä keskeisenä kehityskohtana. Säännöllistä ja jatkuvaa kokemusasiantuntijatoimintaa ei voi pitää vapaaehtoistoimintana vaan siinä on otettava huomioon työsuhteeseen liittyvät erilaiset kysymykset, kuten työntekijän oikeudet ja velvollisuudet (Hietala & Rissanen 2015,47). Roolia työntekijöiden rinnalla tulisikin kehittää, sillä erityisesti toiminnan kohderyhmä, eli asiakkaat puhuivat työparimallin puolesta. Heidän mielestään työntekijä ja kokemusasiantuntija täydentävät osaamisellaan toinen toisiaan. Työparimalli tarjoaa asiakkaille myös uudenlaisen palvelumallin.

Tutkimuksestamme nousi esille, että kokemusasiantuntijalla ei vielä ole mahdollisuuksia toimia täysin tasavertaisena työntekijänä muiden työntekijöiden rinnalla. Kokemusasiantuntijan oikeudet tehdä esimerkiksi asiakastyötä ovat vielä puutteelliset. Erityisesti erilaiset asennekysymykset ja ennakkoluulot vaikuttavat edelleen tasavertaisuuden toteutumiseen. Yhteistyön toimimisen kannalta on kokemusasiantuntijatoiminnalle määriteltävä yhdessä yhteiset toimintatavat ja pelisäännöt (Rissanen 2015, 243). Lisäksi myös esimiesten suhtautumisella kokemusasiantuntijuuteen on suuri vaikutus toiminnan hyväksymiseen ja myös työntekijöiden asenteisiin (Kolehmainen 2015, 92). Haastattelemamme esimiehet suhtautuivat positiivisesti kokemusasiantuntijuuden käyttöön. Mielestämme tämä luo hyvät mahdollisuudet vaikuttaa asenteisiin sekä kokemusasiantuntijatoiminnan vastaanottoon Etelä-Savon alueella.

Tavoitteenamme oli myös selvittää toteutuuko kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus käytännössä Etelä-Savon alueella ja kyseisessä toiminnallisen kuntoutuksen yksikössä. Kaikki haastattelemamme asiakkaat olivat tyytyväisiä toimintaan sekä sen sisältöön ja he korostivat keskusteluavun ja vertaisuuden merkitystä. Toiminnassa oleellista onkin vertaisten kohtaaminen sekä ajatusten ja kokemusten jakaminen (Davidson ym. 2006). Esimiesten ja kokemusasiantuntijan vastauksista ilmeni, että toiminnan tarkoitus toteutuu tällä hetkellä käytännössä osittain. Toiminnassa on paljon hyvää ja tämän hetkiseen toimintaan oltiin tyytyväisiä, mutta vastauksista kävi ilmi, että toimintaan olisi mahdollista tuoda vielä paljon lisää. Jokainen haastateltava korosti, että kokemusasiantuntijuuden käyttöä tulisi laajentaa, toiminnasta tulisi tiedottaa enemmän ja toimintaa tulisi kehittää sosiaali- ja terveysalan tarpeita vastaavaksi.

Yhtenä keskeisenä tavoitteena oli selvittää, ovatko haastateltaviemme näkemykset ja kokemukset toiminnasta yhdenmukaisia. Pääsääntöisesti sekä esimiesten, kokemusasiantuntijan sekä asiakkaiden vastaukset kokemusasiantuntijuudesta olivat samankaltaiset. Jokainen haastateltava koki toiminnan merkitykselliseksi ja tärkeäksi ja uskoi toiminnasta olevan erilaisia hyötyjä. Toiminta on merkityksellistä kokemusasiantuntijalle itselleen, työntekijöille sekä asiakkaille. Myös Ropposen (2011,5) saamat tulokset puhuvat sen puolesta, että kokemusasiantuntijatoiminnan merkityksellisyys ulottuu kaikille toiminnassa mukana oleville. Erityisesti asiakkaat toivoivat tutkimuksestamme, että kokemusasiantuntijuutta hyödynnettäisiin useammassa sosiaali- ja terveysalan toimipaikoissa yli sektorirajojen. Olisi tärkeää, että kokemusasiantuntijoiden tarjoamaa apua olisi laajemmin tarjolla, sillä heidän tarjoamansa matalan kynnyksen tuki helpottaa

muun muassa palveluihin hakeutumista, tuo uusia näkökulmia kuntoutumiseen ja tukee raittiutta. Asiakaslähtöisempien palveluiden tuottaminen sekä osallisuuden lisääminen olisi mahdollista, kun palveluissa hyödynnettäisiin monenlaista osaamista. On kuitenkin muistettava, että uudenlaisen toimintatavan kehittäminen ja juurruttaminen vie aikaa ja vaatii työtä (Jankko 2008, 28).

Halusimme tuoda tutkimukseemme uutta näkökulmaa ottamalla kokemusasiantuntija-toiminnan tutkimiseen mukaan asiakasnäkökulman, sillä kokemusasiantuntijatoiminnan perimmäisenä lähtökohtana on asiakaslähtöisyys. Siksi haluamme nostaa esille mielestämme yhden keskeisistä johtopäätöksistämme. Mielestämme on huomion arvoista, että asiakkaat, joille toiminta on suunnattu, kokevat toiminnan merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Tällöin asiakaslähtöisyys ja toiminnan tarkoitus toteutuu. Tämä kertoo mielestämme siitä, että toimintaan tulisi tulevaisuudessakin panostaa huomattavasti nykyistä enemmän ja luoda keinoja, joilla kokemusasiantuntijatoiminta saadaan kiinteäksi osaksi sosiaalipalvelujärjestelmää. Toiminnan yleistyessä on kuitenkin muistettava, että kokemusasiantuntijana toimimiseen on asetettava jonkinlaiset kriteerit, jotta toiminta ja sen tarkoitus pysyvät hallinnassa. Kokemusasiantuntijatoiminnasta saatavat hyödyt ovat suunnattomat ja hyötyjä toiminnasta on niin kokemusasiantuntijalle, työntekijöille kuin asiakkaillekin. Myös valtakunnallisia vaikutuksia on nähtävissä.

12 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia eri toimijoiden kokemuksia kokemusasiantuntijuudesta Etelä-Savon alueella. Tavoitteenamme oli selvittää, toteutuuko toiminnan tarkoitus käytännössä, sekä mitä kehitettävää toiminnassa on. Mielestämme onnistuimme tavoitteessamme hyvin, sillä saimme kattavia vastauksia tutkimusongelmaamme peilaten. Kokonaisuudessaan prosessi oli opettavainen ja olemme tyytyväisiä lopputulokseen.

12.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Pyrimme ottamaan luotettavuuden sekä eettisyyden huomioon koko tutkimusprosessin ajan. Mielestämme oli tärkeää pitää sekä haastateltavat että opinnäytetyömme kohdeyksikkö anonyymeinä. Hankimme tutkimustamme varten vaadittavat tutkimusluvut sekä pyysimme jokaiselta haastateltavalta erikseen haastatteluluvat. Haastatteluihin

osallistuminen oli vapaaehtoista ja annoimme mahdollisuuden keskeyttää haastattelun tai jättäytyä pois opinnäytetyöprosessista missä vaiheessa vain. Haastattelukysymyksiin oli mahdollista jättää vastaamatta. Hyvien tutkimuseettisten periaatteiden mukaan tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja osallistumisesta on aina annettava joko suullinen tai kirjallinen suostumus (Eettiset periaatteet 2017). Kerroimme myös, että meihin saa olla yhteydessä, mikäli kysymyksiä tutkimukseemme liittyen herää. Käsitelimme haastatteluaineistoa sekä materiaalia tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen. Tämän lisäksi tuhosimme haastattelumateriaalit tutkimukseemme valmistuttua.

Yhdeksi kysymykseksi luotettavuuden kannalta nousi haastattelumateriaalin taltioiminen. Emme saaneet nauhoituslupaa, joten taltioimme haastattelut kirjalliseen muotoon haastattelutilanteiden aikana. Kaikki materiaali oli saatava hetkessä muistiin, eikä haastattelutilanteeseen päässyt palaamaan, kuten äänitetyssä materiaalissa. Pyrimme toimimaan parhaaksi katsomallamme tavalla ja kirjoittamaan haastattelut muistiin sanasta sanaan sekä oikolukemalla ja täydentämällä haastattelut välittömästi haastattelutilanteiden jälkeen. Tarkoituksenamme oli toimia mahdollisimman eettisesti ja jätimme tutkimuksessamme huomioita kohdat, joita emme saaneet tarkkaan kirjattua. Tällä pyrimme välttämään haastatteluaineiston tulkintaa ja täydentämistä omasta päästä, etteivät tulokset vääristy. Koimme hyväksi sen, että haastattelutilanteessa oli kaksi henkilöä, sillä silloin toinen pystyi keskittymään sanasta sanaan kirjoittamiseen ja toinen toimi aktiivisena kuuntelijana. Nämä kaksi tapaa täydensivät toinen toisiaan ja mahdollistivat hyvän kokonaiskuvan saamisen.

Pohdimme myös, oliko haastatteluaineistomme liian pieni tutkimustiedon luotettavuuden kannalta. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrällä ei kuitenkaan ole väliä, vaan sen laatu ratkaisee (Vilkkä 2015, 150). Vaikka otanta oli melko pieni (7 haastattelua), saimme mielestämme haastatteluista kattavat vastaukset tutkimusongelmaan. Toki, jos haastattelut olisi ollut mahdollista toteuttaa perinteisellä teemahaastattelulla, olisimme voineet saada kattavampia vastauksia, ja tutkimuksen kannalta keskeisiksi asioiksi olisi voinut nousta esille erilaisia asioita. Huomioon ottaen haastattelutilanteiden toteutustapa olimme kuitenkin tyytyväisiä, että saimme aineistosta kattavat tutkimustulokset.

12.2 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi eteni hyvin, emmekä jumiutuneet yhteenkään prosessin vaiheeseen, vaan tasaisella vauhdilla etenimme kohti valmista työtä. Opimme prosessin aikana paljon tutkimuksen teosta, sen toteuttamisesta ja useista eri vaiheista. Kohtasimme tutkimuksemme aikana muutamia muuttujia, kuten aikataulullisia haasteita sekä tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä lupa-asioita, jotka aiheuttivat haasteita prosessiin. Pidimme kuitenkin laadukasta työtä tärkeänä ja pyrimme sopeutumaan eteen tulleisiin haasteisiin. Erityisesti teoreettisen viitekehyksen kokoon haaliminen osoittautui työlääksi. Mielestämme onnistuimme kuitenkin kasaamaan tutkimusongelmamme kannalta keskeiset käsitteet teoriapohjaksi työllemme. Vähäisestä aiemmasta tutkimustiedosta huolimatta saimme mielestämme peilattua omia tuloksiamme hyvin teoriaan.

Olimme kiinnostuneet tutkimaan kokemusasiantuntijuutta usealta eri tasolta, joten valitsimme vertailevan näkökulman työmme toteutukseen. Prosessin aikana huomasimme, että olimme valinneet tutkimuskohteeksi melko laajan alueen, sillä tutkimme ilmiötä kolmesta eri näkökulmasta. Tutkimuskohteeksi olisi riittänyt paljon rajatumpiakin alue, esimerkiksi pelkkien asiakkaiden haastattelu. Olemme kuitenkin tyytyväisiä siihen, että pidimme kiinni alkuperäisestä suunnitelmastamme ja saimme pidettyä tutkimuksen rajattuna sekä aisoissa ilman suurempia rönsyilyjä loppuun asti.

Teemahaastattelun valinta, sekä sen keskittyminen kokemuksiin oli meille molemmille jo alusta asti mieleinen tapa lähteä toteuttamaan tutkimusta. Halusimme myös tehdä työn, jolla uskoimme olevan merkitystä. Teemahaastattelussa haastateltavat saavat oman äänensä kuuluviin, ja mahdollisesti kokevat omat ajatuksensa arvokkaiksi (Eskola & Vastamäki 2007, 26–27). Annoimme myös äänen päihdeasiakkaille, joille tyypillistä on kokemus siitä, että heitä ja heidän mielipiteitään ei kuulla. Uskomme, että tutkimuksellamme on merkitystä sekä painoarvoa toimintaa kehittäessä.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen ja samaan aikaan haastava, mutta kuitenkin opettavainen. Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista ja yhteistyö erityisesti haastateltujen kanssa sujui mutkattomasti. Nimenomaan haastatteluiden teko, ja niiden analysointi oli meille tutkijoina työssämme mielekkäintä. Opinnäytetyön tekeminen kasvatti mielestämme myös omaa ammatillisuuttamme. Pääsimme

tutkimaan ja perehtymään kokemusasiantuntijuuteen usealta eri tasolta tarkastellen ja olemme tyytyväisiä lopputulokseen, sekä siihen että saimme prosessin vietyä kunnialla läpi. Vaikka työemme ei valmistunut alkuperäiseen tavoiteaikaan mennessä, pidimme tärkeämpänä tehdä työn huolellisesti loppuun.

12.3 Jatkotutkimusehdotukset

Yhdeksi tavoitteeksi olimme asettaneet selvittää kokemuksia kokemusasiantuntijatoiminnasta Etelä-Savon alueella. Haastattelemamme asiakkaat, sekä kokemusasiantuntija olivat yhdestä tietyistä yksiköstä. Pohdimme, ovatko tutkimustuloksemme yleistettävissä Etelä-Savon alueelle. Toisaalta, haastattelemamme henkilöt olivat kaikki jollakin tavalla toimineet Etelä-Savon alueella muissakin yksiköissä ja pystyivät näin ollen peilaamaan vastauksiaan Etelä-Savon alueella käytössä olevaan kokemusasiantuntijatoimintaan. Yhdeksi jatkotutkimusehdotukseksi pohdimme kokemusasiantuntijatoiminnan ja sen käytön tarkempaa kartoitusta Etelä-Savon alueella. Näin olisi mahdollista nostaa esille kehityskohtia, jotta toimintaa voidaan laajemmassa mittakaavassa kehittää yhtenäisemmäksi tällä alueella.

Koska tutkimuksestamme nousi kehityskohdaksi kokemusasiantuntijuuden ja kokemusasiantuntijakoulutuksen kehittäminen, pidämme niitä hyvinä jatkotutkimusten aiheina. Haastatteleamalla laajasti useita kokemusasiantuntijoita olisi mahdollista määrittää kokemusasiantuntijoiden tehtäviä sekä roolia. Koulutuksen käyneiltä kokemusasiantuntijoilta olisi mahdollista saada myös uusia ideoita sekä toiveita koulutukseen ja sen yhdenmukaistamiseen.

Itse määrittelimme nyt vain muutamia jatkotutkimusehdotuksia. Kokemusasiantuntijuuden uutuudesta johtuen aiheita on tutkittu suhteellisen vähän. Kuitenkin sen merkittävät hyödyt huomioon ottaen olisi erittäin tärkeää, että tutkimalla toimintaa lisää, sitä voitaisiin kehittää ja parantaa. Juuri lisätutkimusten avulla kokemusasiantuntijatoiminta saisi tukevan pohjan, jolle toimintaa lähteä kehittämään. Tutkimuksemme myötä olemme saaneet vahvistusta siitä, kuinka hyvä, monipuolinen sekä kaikkia osapuolia palveleva toimintamalli kokemusasiantuntijuus on. Toivomme, että kokemusasiantuntijuutta ja sen hyötyjä tutkitaan lisää, sillä seisomme toiminnan takana ja uskomme sen olevan tulevaisuudessa yksi merkittävä mahdollisuus kehittää valtakunnallisesti mielenterveys- ja päihdetyötä.

LÄHTEET

Andersson, Maarit, Pirttijärvi, Eero & Rajamäki, Matti 2011. Kokemusasiantuntijuu-
desta päihdetyössä. Teoksessa Moring, Juha, Martins, Anne, Partanen, Airi, Bergman,
Viveca, Nordling, Esa & Nevalainen, Veijo (toim.) 2011. Kansallinen mielenterveys-
ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Toimeenpanosta käytäntöön 2010. Terveyden ja hy-
vinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

Davidson, Larry, Chinman, Matthew, Sells, David & Rowe, Michael 2006. Peer support
among adults with serious mental illness: A report from the field. University of Mary-
land. WWW-dokumentti. [https://academic.oup.com/schizophreniabulletin/arti-
cle/32/3/443/1908473/peer-support-among-adults-with-serious-mental](https://academic.oup.com/schizophreniabulletin/article/32/3/443/1908473/peer-support-among-adults-with-serious-mental). Päivitetty
3.2.2006. Luettu 23.6.2017.

Eettiset periaatteet 2017. Tampereen yliopisto. WWW-dokumentti.
<http://www2.uta.fi/tutkimus/tutkimuksen-etiikka/eettiset-periaatteet>. Ei päivitystietoa.
Luettu 26.9.2017.

Eskola, Jari 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Valli, Raine &
Aaltola, Juhani (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittele-
valle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä:
Ps-kustannus.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vas-
tapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa
Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta
ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hankilanoja, Sini, Huopaniemi, Janne-Jukka & Rosendahl-Pesonen, Hanna 2013. Ko-
kumusasiantuntijoiden ja hoitotyön ammattilaisten yhteistyö mielenterveystyössä. Met-
ropolia ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-
dokumentti. [http://theseus32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67655/Hanki-
lanoja_Sini%20-%20Huopaniemi_Janne-Jukka%20-%20Rosendahl-Peso-
nen_Hanna.pdf?sequence=1](http://theseus32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67655/Hanki-
lanoja_Sini%20-%20Huopaniemi_Janne-Jukka%20-%20Rosendahl-Peso-
nen_Hanna.pdf?sequence=1). Päivitetty 4.12.2013. Luettu 25.5.2017.

Havio, Marjaliisa, Inkinen, Maria & Partanen, Airi (toim.) 2013. Päihdehoitotyö. Hel-
sinki: Sanoma Pro.

Hietala, Outi & Rissanen, Päivi 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kokemus-
asiantuntija – hoidon ja avun kohteesta kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittä-
jäksi. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto.

Huttunen, Matti 2016. Alkoholien ja huumeiden väärinkäyttö. Terveyskirjasto. WWW-
dokumentti: [http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.plain?p_sovel-
lus=TK&p_artikkeli=dlk00194](http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.plain?p_sovel-
lus=TK&p_artikkeli=dlk00194). Päivitetty 18.10.2016. Luettu 5.9.2017.

Högman, Riikka & Tervo, Sanna-Mari 2015. ”Se oma tarina on hirveen tärkeä, se antaa
toivoa sille asiakkaalle” – Tutkimus kokemusasiantuntijatoiminnasta Palvelumuotoi-

lulla parempia palveluja riskiryhmille –hankkeessa. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/90872/Hogman_Riikka_Tervo_Sanna-Mari.pdf?sequence=1. Ei päivitystietoa. Luettu 26.5.2017.

Inkeroinen, Tiia & Partanen, Airi 2005. Päihdepalvelujen tila. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakesin työpapereita 7/2006. Helsinki: Stakes.

Jankko, Terhi 2008. Mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden merkityksiä kuntoutujiin ja omaisten ryhmäkeskusteluissa – Me voidaan kertoa että tämmösenkin asian kanssa voi elää että mä on hullu. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79746/gradu03239.pdf?sequence=1>. Päivitetty 4.2.2008. Luettu 26.5.2017.

Kaukonen, Olavi 1992. Kiintopisteitä arjessa. Raportti päihdehuollon päiväkeskusten toiminnasta 1990. Sosiaali- ja terveyshallitus Raportteja 53. Helsinki: Vapokustannus.

Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kokko, Riitta-Liisa 2003. Asiakas kuntoutuksen yhteistyöryhmässä: institutionaalisen kohtaamisen jännitteitä. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Kokoa ry 2017. Koulutus Mikkelissä 2017. Koulutetut kokemusasiantuntijat ry. WWW-dokumentti. <http://www.kokemusasiantuntijat.fi/tietoa/kokemusasiantuntijaksi/koulutukset/koulutus-mikkelissa-2017/>. Ei päivitystietoa. Luettu 8.6.2017.

Kolehmainen, Anni-Riikka 2015. Kahden maailman välillä tulkkina – Kokemusasiantuntijuus kokemuksena. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteet. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97650/GRADU-1435659440.pdf?sequence=1>. Ei päivitystietoa. Luettu 25.5.2017.

Kostiainen, Elisa, Ahonen, Sanna, Verho, Tanja, Rissanen, Päivi & Rotko, Tuulia 2014. Kokemukset käyttöön – kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpapereita 36/2014. PDF-dokumentti. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN_ISBN_978-952-302-373-4.pdf?sequence=1. Ei päivitystietoa. Luettu 21.2.2017.

Kähäri-Wiik, Kaija, Niemi, Aira & Rantanen, Anneli 2000. Kuntoutuksella toimintakykyä. Porvoo: WSOY.

Laitila, Minna & Lassila, Antero 2015. Kokemusasiantuntijatoiminta osana palvelujärjestelmää. Teoksessa Partanen, Airi, Moring, Juha, Bergman, Viveca, Karjalainen, Jouko, Kesänen, Minna, Markkula, Jaana, Marttunen, Mauri, Mustalampi, Saini, Nordling, Esa, Partonen, Timo, Santalahti, Päivi, Solin, Pia, Tuulos, Tytti & Wuorio, Sanna (toim.) 2015. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin? Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. [file:///C:/Users/Suvi/Downloads/URN_ISBN_978-952-302-538-7%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Suvi/Downloads/URN_ISBN_978-952-302-538-7%20(1).pdf). Ei päivitystietoa. Luettu 16.11.2016.

Lehtinen, Ilona 2011. Kokemustieto asiantuntemuksen lähteenä. Suuntaaja 1/2011. Asumispalvelusäätiö ASPA. WWW-dokumentti. <https://www.aspa.fi/en/node/856>. Ei päivitystietoa. Luettu 5.6.2017.

Lempinen, Kaisu 2015. Vertaiskokemusten ja kokemustarinoiden kuulemisen merkityksiä masentuneille ja työuupuneille. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/94884/Lempinen_Kaisu_Helsinki.pdf?sequence=1. Ei päivitystietoa. Luettu 26.5.2017.

Lund, Pekka 2008. Päihdetyön päiväkeskus- Katoava työmuoto vai tärkeä osa palveluketjua? Helsinki: Sininauhaliitto.

Lund, Pekka 2015. Järjestöjen asema ja merkitys sosiaali- ja terveyshuollon kentässä. Teoksessa Partanen, Airi, Moring, Juha, Bergman, Viveca, Karjalainen, Jouko, Kesänen, Minna, Markkula, Jaana, Marttunen, Mauri, Mustalampi, Saini, Nordling, Esa, Partonen, Timo, Santalahti, Päivi, Solin, Pia, Tuulos, Tytti & Wuorio, Sanna (toim.) 2015. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. [file:///C:/Users/Suvi/Downloads/URN_ISBN_978-952-302-538-7%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Suvi/Downloads/URN_ISBN_978-952-302-538-7%20(1).pdf). Ei päivitystietoa. Luettu 16.11.2016.

Mielenterveystalo 2017. Vertaistuki. WWW-dokumentti. <https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/psykoosi/Pages/vertaistuki.aspx>. Ei päivitystietoa. Luettu 6.6.2017.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009. Mieli 2009 -työryhmän ehdotukset mielen-terveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3. PDF-dokumentti. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112002/passthru.pdf?sequence=1>. Ei päivitystietoa. Luettu 2.1.2017.

Muhonen, Jaakko 2017. Oivalluskyky. Artikkel. WWW-dokumentti. <http://www.selfcon.fi/oivalluskyky.htm>. Ei päivitystietoa. Luettu 6.5.2017.

Nordling, Esa, Järvinen, Matti & Lähteenlahti, Yrjö 2015. Toipumisorientaatio hoidon ja kuntoutuksen viitekehystenä. Teoksessa Partanen, Airi, Moring, Juha, Bergman, Viveca, Karjalainen, Jouko, Kesänen, Minna, Markkula, Jaana, Marttunen, Mauri, Mustalampi, Saini, Nordling, Esa, Partonen, Timo, Santalahti, Päivi, Solin, Pia, Tuulos, Tytti & Wuorio, Sanna (toim.) 2015. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. [file:///C:/Users/Suvi/Downloads/URN_ISBN_978-952-302-538-7%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Suvi/Downloads/URN_ISBN_978-952-302-538-7%20(1).pdf). Ei päivitystietoa. Luettu 16.11.2016.

Nousiainen, Suvi 2011. Kokemusasiantuntijat – vaikuttamista ja voimaantumista. Teoksessa Moring, Juha, Martins, Anne, Partanen, Airi, Bergman, Viveca, Nordling, Esa & Nevalainen, Veijo (toim.) 2011. Kansallinen mielen-terveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Toimeenpanosta käytäntöön 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

Nuutinen, Olli 2015. Hiljainen tieto. Jyväskylän yliopisto. WWW-dokumentti. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/hiljainen-tieto>. Ei päivitystietoa. Luettu 5.6.2017.

Pohjalainen, Marjut 2012. Hiljaisen tiedon käsite ja hiljaisen tiedon tutkimus: katasaus viimeaikaiseen kehitykseen. PDF-dokumentti. file:///C:/Users/Suvi/Downloads/7079-1-16756-1-10-20121029.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 5.6.2017.

Puumalainen, Jouni 2016. Vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden rooli päihde- ja mielenterveystyössä. Mielenterveyden keskusliitto/ Kuntoutussäätiö. WWW-dokumentti. <https://www.slideshare.net/Mielenterveystyossa/jouni-puumalainen-vertaisten-ja-kokemusasiantuntijoiden-rooli-paihde-ja-mielenterveystyossa>. Ei päivitystieto. Luettu 19.9.2017.

Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041#L1P6>. Ei päivitystietoa. Luettu 5.9.2017.

Päihdepalvelut 2016. Sosiaali ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. <http://stm.fi/paihdepalvelut>. Ei päivitystietoa. Luettu 6.1.2016.

Rantala, Irma 2015. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelvalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiinlähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Rissanen, Päivi 2013. Mitä on kokemusasiantuntijuus? Teoksessa Falk, Hanna, Kurki, Marjo, Rissanen, Päivi, Kankaanpää, Sini & Sinkkonen Niina 2013. Kuntoutujasta toimijaksi – Kokemus asiantuntijuudeksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 39/2013. Tampere: Juvenes Print.

Rissanen, Päivi 2015. Kokemusasiantuntijuus. Teoksessa Partanen, Airi, Moring, Juha, Bergman, Viveca, Karjalainen, Jouko, Kesänen, Minna, Markkula, Jaana, Marttunen, Mauri, Mustalampi, Saini, Nordling, Esa, Partonen, Timo, Santalahti, Päivi, Solin, Pia, Tuulos, Tytti & Wuorio, Sanna (toim.) 2015. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. file:///C:/Users/Suvi/Downloads/URN_ISBN_978-952-302-538-7%20(1).pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 16.11.2016.

Rissanen, Päivi & Puumalainen, Jouni 2016. Kokemuksen kautta osaamiseen: Vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus. PDF-dokumentti. http://www.kansalaisareena.fi/KUN1601_katsaus_vapaaehtoisuus.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 23.5.2017.

Romakkaniemi, Marjo & Väyrynen, Sanna 2011. Päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kokemuksia psykososiaalisesta kuntoutuksesta. Teoksessa Järvikoski, Aila, Lindh, Jari & Suikkanen, Asko (toim.) 2011. Kuntoutus muutoksessa. Tampere: Juvenes Print.

Ronkainen, Suvi, Pehkonen, Leila, Lindblom-Yläne, Sari & Paavilainen, Eija 2014. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma pro.

Ropponen, Mervi 2011. Kokemusasiantuntijuus kehittämisen välineenä Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin psykiatrian toiminta-alueella. Vaasan yliopisto. Sosiaali- ja terveyshallintotiede. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Ei päivitystietoa. Luettu 25.5.2017.

Saarelainen, Ritva, Stengård, Eija & Vuori-Kemilä, Anne 2003. Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta. Porvoo: WSOY.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Suunnitelman loppuarviointi ja ohjausryhmän ehdotukset. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. PDF-dokumentti. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74820/1004164MIELENTERVEYS__JA_P_IHDESUUNNI1487308985.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 29.8.2017.

Suvisaari, Jaana 2015. Millaiselta mielenterveys- ja päihdeongelmakenttä näyttää vuonna 2015. Teoksessa Partanen, Airi, Moring, Juha, Bergman, Viveca, Karjalainen, Jouko, Kesänen, Minna, Markkula, Jaana, Marttunen, Mauri, Mustalampi, Saini, Nordling, Esa, Partonen, Timo, Santalahti, Päivi, Solin, Pia, Tuulos, Tytti & Wuorio, Sanna (toim.) 2015. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. file:///C:/Users/Suvi/Downloads/URN_ISBN_978-952-302-538-7%20(1).pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 5.9.2017.

THL 2016. Osallisuus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>. Päivitetty 14.12.2016. Luettu 30.1.2017.

Toikko, Timo 2012. Suuntaaja 3/2012. Asiaa vammaisten ihmisten ja mielenterveyskuntoutujien asumisesta. PDF-dokumentti. http://www.epshp.fi/files/5934/Suuntaaja3_2012.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 21.2.2017.

Vertaisuus 2017. Mielenterveyden keskusliitto. WWW-dokumentti. <http://mtkl.fi/palvelut/vertaistoiminta/>. Ei päivitystietoa. Luettu 23.5.2017.

Vilen, Marika, Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY.

Vilkka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Vuori-Kemilä, Anne, Stengård, Eija, Saarelainen, Ritva & Annala, Tuula 2007. Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta. Helsinki: WSOY.

Väisänen, Raija 2011. Toivon ja epätoivon rajapinnoilla. Näkökulmana ehkäisevä päihdesosiaalityö. Teoksessa Ruuskanen, Petri, Savolainen, Katri & Suonio, Mari (toim.) 2011. Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Painettu EU:ssa.

KUVALUETTELO

Kuva 1. Tie kokemusasiantuntijaksi.

Kuva 2. Opinnäytetyöprosessi.

Kuva 3. Kokemusasiantuntijuus: Kolme tasoa.

Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä

26.3.2017

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Olemme Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK)-tutkinnon opiskelijoita. Haemme Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalveluiden kuntayhtymältä tutkimuslupaa koskien opintoihimme kuuluvaa opinnäytetyötä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää toiminnallisen kuntoutuksen päivätoiminnan yksikön ***** asiakkaiden sekä ammattilaisten kokemuksia päihde- ja mielenterveystyön puolella käytetystä kokemusasiantuntijatoiminnasta. Pyrimme selvittämään haastateltavien näkemyksiä toiminnasta, ja onko siinä kehitettävää.

Tutkimusaineisto on tarkoitus kerätä kevään ja kesän 2017 aikana haastatteleamalla ***** asiakkaita, kokemusasiantuntijaa sekä Essoten työntekijöitä. Haastattelut kirjataan ylös. Haastateltavilta pyydetään kirjallinen suostumus tutkimukseen ja heillä on oikeus vetäytyä tutkimuksesta minä ajankohtana tahansa.

Sitoudumme noudattamaan ammattieettisiä tutkimusperiaatteita, ja käsittelemme aineistoa luotettavasti. Haastattelumateriaali hävitetään työn valmistuttua. Pidämme tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyydet salassa myös loppuraportissamme, joka julkaistaan valtakunnallisessa Theseus-tietokannassa. Emme myöskään käytä raportissamme yksikön nimeä.

Pyydämme tällä hakemuksella lupaa

- Haastatella ***** asiakkaita, kokemusasiantuntijaa sekä Essoten työntekijöitä koskien heidän kokemuksiaan kokemusasiantuntijatoiminnasta, sekä lupaa dokumentoida haastattelut kirjallisesti.
- Hyödyntää haastattelumateriaalia opinnäytetyömme raportoinnissa ja tulosten esittämisessä sekä julkaista raportin valtakunnallisessa Theseus-tietokannassa.

Annamme mielellämme lisätietoa koskien opinnäytetyötämme.

Suvi Komppa
Sosionomiopiskelija
puh. 0400 828 669
suvi.komppa@edu.xamk.fi

Veera Kupiainen
Sosionomiopiskelija
puh. 050 364 5628
veera.kupiainen@edu.xamk.fi

Opinnäytetyötämme ohjaa Mauno Saksio. Halutessanne voitte olla myös häneen yhteydessä.

mauno.saksio@xamk.fi / puh. 040 8420632

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN

Annan Suvi Kompalle ja Veera Kupiaiselle luvan kerätä ja käyttää tutkimusmateriaalia hakemuksessa mainituilla tavoilla.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

HAASTATTELULUPA

26.3.2017

Olemme sosionomi (AMK)-opiskelijoita Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta. Haemme haastattelulupaa koskien opinnäytetyötämme.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää asiakkaiden ja ammattilaisten kokemuksia päihde- ja mielenterveystyön puolella käytetystä kokemusasiantuntijatoiminnasta. Pyrimme selvittämään teidän näkemyksiänne toiminnasta, ja siitä onko siinä kehitettävää.

Tutkimusaineiston keruu tapahtuu yksilöhaastatteluilla, jotka kirjaamme ylös. Sitoudumme noudattamaan ammattieettisiä tutkimuseriaa, ja käsittelemme aineistoa luotettavasti. Hävitämme haastatteluaineiston työn valmistuttua. Pidämme tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyydet, sekä yksikön nimen salassa myös loppuraportissamme, joka julkaistaan valtakunnallisessa Theseus-tietokannassa.

Pyydämme tällä lomakkeella lupaa haastatella teitä opinnäytetyöhömme sekä hyödyntää haastatteluaineistoa raportoinnissa. Pyydämme lupaa ottaa teihin yhteyttä myös haastatteluiden jälkeen, jos meille ilmenee lisäkysymyksiä. Haastatteluihin osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja tutkimuksesta on oikeus vetäytyä milloin vain.

Suvi Komppa & Veera Kupiainen
Sosionomiopiskelijat
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Lisätietoja tutkimukseen liittyen on mahdollista saada sähköpostitse.
suvi.veera.xamk@hotmail.com

HAASTATTELULUVAN MYÖNTÄMINEN

Minä _____ an-
nan suostumukseni
haastatteluun sekä aineiston hyödyntämiseen opinnäytetyön raportoinnissa.

Paikka ja aika

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Pääkysymys

Minkälaisia ovat päihdetyön asiakkaiden, kokemusasiantuntijan ja ammattilaisten kokemukset ja näkemykset kokemusasiantuntijatoiminnasta?

Alakysymykset

1. Minkälaisia ovat kokemukset kokemusasiantuntijatoiminnasta kyseisessä paikassa?
2. Mitä hyötyjä kokemusasiantuntijatoiminnasta on?
3. Mitä kehitettävää kokemusasiantuntijatoiminnassa on?

Haastattelun teemoja

1. Kokemusasiantuntijuus
  - Kuinka termi ymmärretään
  - Käsitteen määrittelyä
2. Kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus
  - Mihin toiminnalla pyritään
  - Miten toiminnan tarkoitus ymmärretään
3. Kokemusasiantuntija työntekijän rinnalla
  - Kokemuksia, näkemyksiä
4. Toiminnan hyödyt
  - Kokemuksia, näkemyksiä
5. Kehityskohdat
  - Toiminnan mahdolliset kehityskohdat

TYÖNTEKIJÄT**1. Kokemusasiantuntijuus**

- Miten käsität termin kokemusasiantuntijuus?
- Minkälaisena näet kokemusasiantuntijan?
(kuntoutujana, työntekijänä, molempina samaan aikaan, joku muu)
  - Miten luulet että kokemusasiantuntija näkee itsensä?
  - Entä asiakas?
- Missä kokemusasiantuntija voi mielestäsi toimia?
  - Julkinen, yksityinen, kolmas sektori?
  - Konkreettiset tehtävät eri paikoissa?

2. Kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus

- Mikä on mielestäsi kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus?
- Mihin mielestäsi toiminnalla pyritään?

3. Kokemusasiantuntija työntekijän rinnalla

- Minkälaisia tehtäviä kokemusasiantuntijalla on työntekijän rinnalla?
- Mitä toiminta voi antaa puolin toisin?
  - Mitä työntekijä saa kokemusasiantuntijalta?
  - Mitä kokemusasiantuntija saa työntekijältä?
- Voiko olla harmia / haasteita?

4. Toiminnan hyödyt

- Minkälaisia hyötyjä näet että toiminnalla on yleisellä tasolla? Anna esimerkki
- Mitä toiminta voi mielestäsi tuoda päihde-, ja mielenterveyskuntoutukseen?
- Voiko kokemusasiantuntijatoiminnan avulla mielestäsi kehittää sosiaali- ja terveyspalveluita. Miten?
- Mitä luulet toiminnan antaneen asiakkaille?

5. Kehityskohdat

- Onko toiminnassa mielestäsi jotakin kehitettävää?
- Mitä kehitettävää kokemusasiantuntijakoulutuksessa on?
- Pitäisikö toiminnasta ja sen tarkoituksista tiedottaa enemmän?
- Mitä toivoisit tulevaisuudessa toiminnalta?

KOKEMUSASIAANTUNTIJA**Miten päädyit kokemusasiantuntijaksi?****1. Kokemusasiantuntijuus**

- Miten käsität termin kokemusasiantuntijuus?
- Minkälaisena näet kokemusasiantuntijan?
(kuntoutujana, työntekijänä, molempina samaan aikaan, joku muu)
  - Miten luulet että työntekijä näkee kokemusasiantuntijan
  - Entä asiakas?
- Missä kokemusasiantuntija voi mielestäsi toimia?
  - Julkinen, yksityinen, kolmas sektori?
  - Konkreettiset tehtävät eri paikoissa?

2. Kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus

- Mikä on mielestäsi kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus?
- Mihin mielestäsi toiminnalla pyritään?
- Onko toiminnan tarkoitus mielestäsi toteutunut kyseisessä paikassa?
Miksi on / Miksi ei?

3. Kokemusasiantuntija työntekijän rinnalla

- Minkälaisia tehtäviä kokemusasiantuntijalla on työntekijän rinnalla?
- Millaista on yhteistyö työntekijän kanssa?
- Onko yhteistyö toiminut kyseisessä paikassa? Miksi on / Miksi ei?
- Mitä toiminta voi antaa puolin toisin?
  - Mitä työntekijä saa kokemusasiantuntijalta?
  - Mitä kokemusasiantuntija saa työntekijältä?
- Voiko olla harmia / haasteita?

4. Toiminnan hyödyt

- Minkälaisia hyötyjä näet että toiminnalla on yleisellä tasolla? Anna esimerkki
- Mitä toiminta voi mielestäsi tuoda päihde-, ja mielenterveyskuntoutukseen
- Voiko kokemusasiantuntijatoiminnan avulla mielestäsi kehittää sosiaali- ja terveyspalveluita. Miten?
- Mitä toiminta on mielestäsi antanut asiakkaille?
- Mitä toiminta on antanut kyseiseen yksikköön?
- Mitä toiminta on antanut sinulle itsellesi?

5. Kehityskohdat

- Onko toiminnassa mielestäsi jotakin kehitettävää?
- Mitä kehitettävää kokemusasiantuntijakoulutuksessa on?
- Pitäisikö toiminnasta ja sen tarkoituksista tiedottaa enemmän?
- Mitä toivoisit tulevaisuudessa toiminnalta?

ASIAKKAAT

1. Kokemusasiantuntijuus

- Miten käsität termin kokemusasiantuntijuus?
- Minkälaisena näet kokemusasiantuntijan (kuntoutujana, vertaisena, työntekijänä, molempina samaan aikaan, joku muu)
  - Miten luulet että kokemusasiantuntija näkee itse itsensä?
  - Entä työntekijä?
- Missä kokemusasiantuntija voi mielestäsi toimia?
  - Julkinen, yksityinen, kolmas sektori?
  - Konkreettiset tehtävät eri paikoissa?

2. Kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus

- Mikä on mielestäsi kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus? Mihin mielestäsi toiminnalla pyritään?
- Onko toiminnan tarkoitus mielestäsi toteutunut kyseisessä paikassa? Miksi on / Miksi ei?

3. Kokemusasiantuntija työntekijän rinnalla

- Mitä eroa on työntekijällä ja kokemusasiantuntijalla?
- Minkälaisia tehtäviä kokemusasiantuntijalla on työntekijän rinnalla?
- Onko yhteistyö toiminut kyseisessä paikassa? Miksi on / Miksi ei?
- Minkälaisista asioista puhuisit kokemusasiantuntijalle / työntekijälle?
- Pitäisikö eri paikoissa olla kokemusasiantuntija työntekijän rinnalla? Miksi?

4. Toiminnan hyödyt

- Minkälaisia hyötyjä näet että toiminnalla on yleisellä tasolla? Anna esimerkki
- Mitä toiminta voi mielestäsi tuoda päihde-, ja mielenterveyskuntoutukseen
- Voiko kokemusasiantuntijatoiminnan avulla mielestäsi kehittää sosiaali- ja terveyspalveluita. Miten?
- Minkälaista tukea olet saanut kokemusasiantuntijalta?
  - Onko kokemusasiantuntija auttanut sinua esim. raittiuden kanssa?
- Voisitko itse kuvitella joskus työskenteleväsi kokemusasiantuntijana?
- Koetko olevasi kokemusasiantuntija?

5. Kehityskohdat

- Tiesitkö että kyseisessä paikassa toimii kokemusasiantuntija kun tulit sinne?
  - Pitäisikö toiminnasta ja sen tarkoituksista tiedottaa enemmän?
- Onko toiminnassa mielestäsi jotakin kehitettävää?
- Mitä toivoisit tulevaisuudessa toiminnalta?